Nr. 10. Kraków, 14 września 1926. Rok XV.

PRZEGLĄD ZDROJOWO-KĄPIELOWY

ORGAN POLSKIEGO TOWARZYSTWA BALNEOLOGICZNEGO
DLA POPIERANIA ROZWOJU POLSKICH UZDROWISK.

Redaguje komitet. Redaktor odpowiedzialny: Dr. EDWARD ŻULIŃSKI.

Redakcja i Administracja:
Kraków,
ul. Sobieskiego L. 16. c.
P. K. O. Kraków Nr. 406.033.

Ogłoszenia przyjmuje Administracja.

Przedpłata za sezon letni 8 zł.
Dla prenumer. Polsk. Gazety Lekarskiej 4 zł.

„PRZEGLĄD ZDROJOWO-KĄPIELOWY“ otrzymują bezpłatnie członkowie Polskiego Towarz. Balneologicznego. — Znajduje się w przedziałach wozów kolejowych, służących bezpośrednim połączeniom uzdrowisk.

Ceny ogłoszeń:

1-a i 4-a strona okładki:		Inne strony i tekst:	
1/1	260 zł	1/1	200 zł
1/2	130 „	1/2	100 „
1/4	65 „	1/4	50 „
1/8	35 „	1/8	25 „
1/16	20 „	1/16	15 „

Polskie Towarzystwo balneologiczne wita z radością i z uznaniem Zjazd lekarski w Krynicy, urządzony staraniem Stowarzyszenia lekarzy krynickich. Wita go serdecznem życzeniem, ażeby dał w sobie i przez siebie całą pełnię rzetelnych korzyści dla polskiej naukowej fizjoterapji, dla rozwoju zdrojownictwa, jako ważnej gałęzi gospodarstwa krajowego i dla samej Krynicy.

Za Polskie Towarzystwo balneologiczne

Dr. Teodor Cybulski
Sekretarz

Prof. Dr. L. Korczyński
Prezes

PROF. DR. LUDOMIŁ KORCZYŃSKI.

Współudział społeczeństwa i państwa w rozbudowie zdrojownictwa.

Szafarstwo darami przyrody, niosącymi siły i zdrowie, spoczywało ongi, w zaraniu duchowego rozwoju ludzkości w rękach nielicznych stosunkowo przedstawicieli i sług bożych na ziemi. Kapłani byli równocześnie lekarzami i tylko za ich pośrednictwem mógł zwykły człowiek dostąpić łask leczniczych boskiej przyrody. Ci, co ich pożądali, nie płacili za nie w dzisiejszem tego słowa znaczeniu. Składali tylko ofiary proszebne, czy dziękczynne, za pośrednictwem kapłanów, temu bóstwu, od którego pochodził dar zdrowia. Nie były one zapewne zbyt wielkie, nie dawały bogactw kapłanom, służyły jedynie do zaspakajania codziennych potrzeb skromnego ich życia. Tkwiła w tem ideologja pierwotnej wiary w nadprzyrodzone moce i ufność naiwnej, nie zepsutej jeszcze duszy ludzkiej.

Na tle tych wierzeń powstało pierwotne lecznictwo zdrojowe.

Wszystkie zdroje wód mineralnych zażywały opieki jakiegoś Bóstwa, tworzyły teren szczególnego jego kultu. Bóstwo było duchową własnością ludzi, było ich dobrem, nadzieją i ostoją w nieszczęściu i w chorobie. Powszechnem dobrem było w dalszem, logicznem następstwie to wszystko, w czem tkwiły nadprzyrodzone, boskie siły. Były niem także zdroje wód leczniczych i korzystały jako takie z pełnej szacunku opieki i ochrony.

W biegu wieków wyzwalała się ludzkość coraz bardziej z powijaków duchowego niemowlęctwa, traciła wiarę w nadprzyrodzone moce, uczyła się poznawać i rozumieć przyrodę i wprzęgać jej siły do swojego cywilizacyjnego rydwanu. Lecznictwo zdrojowe przestało być tajemniczem misterjum. Ale, tracąc w oczach wykształconych warstw ludzkości urok nadprzyrodzonej mocy, nie straciło znaczenia czynnika, zdolnego działać skutecznie na chore ustroje ludzkie.

O zdrojowiska i kąpieliska troszczyły się bardzo rządy rzymskich cezarów. Cały niemal zamożny patrycjat rzymski przenosił się na letnie miesiące do zakładów kąpielowych, usianych gęsto prywatnemi willami, urządzonemi z wielkim przepychem i z wyszukaną wygodą. Podobnie działo się także w późniejszem średniowieczu i w nowych wiekach. O tem, jak bardzo ceniono zakłady wód mineralnych, świadczą akty donacyjne suwerenów państwowych, oddające w nagrodę zasług, czy usług zdrojowiska w lenne władanie pojedynczych osób, lub darzące miejscowości lecznicze rozmaitymi przywilejami. Wyziera z tego wcale wyraźnie zasadnicza myśl opieki społecznej i państwowej. Nie była ona obca także polskiemu społeczeństwu. Dawne kroniki przechowują wspomnienia wielkiej świetności spiskich Drużbak w pierwszej połowie XVII stulecia, za czasów Stanisława Lubomirskiego, starosty Spisza w tych czasach. W porze letniej gromadził się tam wybór magnackiego towarzystwa polskiego i obcego; sława wód drużbackich szerzyła się daleko w Polsce i w krajach sąsiednich. Bez możnej opieki potężnych panów na Lubowli nie byłyby Drużbaki zyskały tego wielkiego rozgłosu.

Dawne czasy minęły. Życie społeczne zmieniło swoje formy. O losach jego i o rozwoju spraw i dążeń społecznych nie rozstrzyga, jak niegdyś, wola jednego człowieka, czy niewielu ludzi. Stanowi o tem wszystkiem, przynajmniej w teorji, wola zbiorowa. Wola ta pragnie zabezpieczyć społeczeństwu przemożny wpływ na wszystko, co posiada znamię powszechnego dobra i kładzie na tem dłoń swoją. Kładzie ją także na zdrojownictwie. Czyni to przez ustawę zdrojową. Mają ją wszystkie państwa europejskie; ma ją także i Polska.

Zakłady lecznicze, objęte wspólną nazwą uzdrowisk, tracą, w myśl ustawy, po otrzymaniu prawa publiczności znaczenie ściśle indywidualnej własności. Uszczuplenie praw właściciela równoważy ustawa przez zapewnienie opieki i pomocy rządu państwowego. Powstaje przez to swoisty stosunek między ściśle określoną kategorją własności i rządem, przedstawiającym zbiorową wolę społeczeństwa. Z istoty tego stosunku wynika, że społeczeństwo, względnie jego rząd, staje się przez ustawę do pewnego stopnia współwłaścicielem uzdrowisk, a w dalszem logicznem następstwie, że rząd i społeczeństwo przyjmują na siebie obowiązek współpracy w dziedzinie zdrojownictwa i że za wyniki tej pracy ponoszą właściwą miarę odpowiedzialności. Wszystko to jest aż nadto proste i jasne. A jednak społeczeństwo nasze w ogromnej swej większości, nie zdaje sobie sprawy z tych rzeczy, nie zajmuje się niemi po prostu. Nie zajmuje się, bo nie wie, jaką wartość i jaką doniosłość posiadają uzdrowiska krajowe dla Polski i dla jej gospodarstwa. Byłoby niewątpliwie inaczej, gdyby znało cyfry, które mówią, że zdrojownictwo zajmuje już obecnie, mimo wielkich jeszcze braków, wcale poczesne miejsce w ogólnym budżecie gospodarstwa krajowego, gdyby wyczuć chciało z tego, co mówią dzisiejsze sprawozdania, czem stać się może w przyszłości, po rozumnych wkładach i przy rozumnej gospodarce.

Cały bodaj wykształcony ogół polski wie, w pewnej części nawet z własnych spostrzeżeń, jakie ekonomiczne znaczenie posiadają uzdrowiska dla naszych zachodnich sąsiadów, bliskich i dalekich, ile setek miljonów złotych koron, marek, czy franków przysparza w każdym roku narodom i państwom, co umieją je cenić, dbać o nie i korzystać z niego. We Francji i w Szwajcarji sprawia zdrojownictwo obok turystyki wrażenie czegoś w rodzaju benjaminka państwowego. Ale ta wielka staranność opłaca się niezmiernie dobrze! U nas są oba te działy w wielkiem jeszcze zaniedbaniu. Z opuszczenia wywieść je mogą tylko zbiorowa wola i zbiorowy czyn społeczeństwa i państwa. Do roboty jest bardzo wiele. A robić trzeba szybko i dokładnie, bo inaczej musielibyśmy ulec przemożnemu obcemu współzawodnictwu. *Periculum in mora.*

Na czoło całej działalności wysuwa się siłą rzeczy należyte urządzenie lekarskich spraw zdrojownictwa. Tworzą one rdzeń i fundament całego przemysłu uzdrowiskowego.

Z leczenia zdrojowego, kąpielowego i klimatycznego korzysta w Polsce kilkaset tysięcy osób, leczeniem tem kieruje po uzdrowiskach bardzo poważny zastęp lekarzy polskich, zalecają je bodaj wszyscy lekarze. Ale w Polsce, z jej pięciu uniwersytetami i pięciu wydziałami lekarskimi, niema dotychczas ani jednego instytutu balneologicznego.

Niema nawet jego zawiązku w postaci katedry balneologji! Skutki tego zaniedbania zna każdy lekarz polski, zajmujący się balneologją zawodowo, a nawet tylko dorywczo. Mówi się o nich już od całego szeregu lat. Wskazywano na nie podczas zjazdów balneologicznych, lekarskich i przemysłowych, na zebraniach członków ugrupowań balneologicznych i na obradach ankiet, zajmujących się sprawami zdrojownictwa.

I była już chwila, kiedy zdawać się mogło, że stworzenie uniwersyteckiej uczelni balneologicznej stało się już dokonanym faktem: W preliminarzu budżetu państwowego z r. 1921 znalazła się stosowna kwota pieniężna na ufundowanie katedry balneologji w krakowskim uniwersytecie. Pozycji tej nie obroniono niestety skutecznie, dopuszczono do jej skreślenia, sprawa katedry poszła znowu w odwłokę. Dawano pieniądze na przeróżne, nawet na bardzo nieproduktywne cele. Nie było ich na stworzenie fundamentu dla zdrojownictwa, z którego całe społeczeństwo i państwo niemałe już obecnie czerpie korzyści, a po należytem urządzeniu czerpać by mogło o wiele jeszcze większe. A chodziło tu o skromną roczną dotację, najwyżej kilkunastu tysięcy złotych!

Ale niepowodzeniem nie wolno się zniechęcać. Polska nie może być tem jedynem państwem w Europie, które nie posiada ani jednego ośrodka naukowego dla balneologji I wierzyć trzeba, że będzie niem już bardzo tylko nie długo, skoro wydziały lekarskie naszych uniwersytetów przez uchwały Rad wydziałowych oficjalnie podniosły nieodzowną potrzebę katedr balneologji, a Rada wydziału lekarskiego Uniw. Jag. wstawiła nawet stosowną kwotę na ten cel do przyszłorocznego budżetu. O aprobacie Ministerstwa Oświaty i Ministerstwa Finansów i o dalszych realnych następstwach takiej aprobaty nie godziłoby się wątpić. Ale katedra, to dopiero pierwszy, co prawda, bardzo ważny etap na drodze naukowej organizacji zdrojownictwa. Fizjoterapja, w całem tego słowa znaczeniu praktyczny odłam nauki lekarskiej, nie może się obywać bez własnych warsztatów pracy, zupełnie tak samo, jak nauka kliniczna. Dla klinicznych działów medycyny powstały kliniki; dla fizjoterapji stworzyć trzeba instytuty fizjoterapeutyczne. Dopiero po ich stworzeniu kształcić będzie można z powodzeniem młode pokolenia lekarzy-fizjoterapeutów, rozwijać w całej pełni działalność naukową ku pożytkowi rodzimej balneologji i krajowych uzdrowisk, wspierać radą i czynem rozwojowe dążenia przemysłu zdrojowego. Wyniknie z tego wszystkiego niewątpliwa korzyść dla medycyny polskiej, dla polskich uzdrowisk i dla całego polskiego społeczeństwa. Czyż nie słuszną jest rzeczą, żeby do powstania instytutu przyczyniły się wydatnie wszystkie sfery, które pożytek z niego mieć będą! Zwracamy się do nich z gorącym apelem!

Drugi bardzo ważny szczegół w lekarskiej organizacji zdrojownictwa tworzy rejestracja czynnych i nieczynnych zdrojowisk i ustalenie dla każdego z nich zasadniczych wskazań lekarskich.

Praktyczny zmysł społeczeństw zachodniej Europy zastosował zasady podziału pracy także w lecznictwie zdrojowem i kąpielowem. Objawia się to przez specjalizację uzdrowisk. Z nazwą Nauheimu łączy się zupełnie samorzutnie pojęcie chorób serca; wzmianka o Karlsbadzie, Neuenahrze, czy Vichy każe myśleć o chorobach narządu pokarmowego, lub przemiany pierwiastków; Kissingen stoi wyryte w pamięci jako zdrojowisko, cenione najbardziej w chorobach jelit; na wspomnienie Marienbadu, Friedrichshallu, Mergentheimu, zwraca się myśl ku otłuszczeniu, pietorze brzusznej, hipertonicznej miażdżycy tętnic; Wildungen znane jest powszechnie jako zdrojowisko dla chorych z chorobami dróg moczowych. U nas niema, poza pewnymi wyjątkami, przy nazywaniu krajowych uzdrowisk takiego dosadnego kojarzenia się pojęć. I brak ten jest bardzo znamienny. Wszak łączenie myślowe choroby i miejsca jej leczenia oznacza jeno to, że na tem miejscu, czy w tem zdrojowisku osiąga się najlepsze wyniki. A osiąga się je tylko dzięki umiejętnemu wyzyskaniu przyrodzonych czynników leczniczych, dzięki doskonałym urządzeniom leczniczym, wielkiemu doświadczeniu lekarzy i wzorowemu wykonywaniu zaleconych zabiegów przez pomocniczy personal lekarski. Do tego samego należałoby dążyć także i w polskich uzdrowiskach.

Zdrojownictwo każdego kraju tworzy w zasadzie jedną wielką całość, w której pojedyncze ogniwa spełniać mają jakąś część powszechnego zadania. Polskie zdrojownictwo nie posiada niektórych ogniw zupełnie (cieplice), niektórych ma za mało wprzągniętych do pracy (szczawy). Brak tworzy przyczynę wyjazdów do zagranicznych uzdrowisk; niedostateczne wyzyskanie własnych zasobów wiedzie do tego samego, a nadto rodzi niezdrowe stosunki w czynnych zakładach, wypełnia je ponad miarę istotnej pojemności, staje się przyczyną spekulacji i wyzysku. Z wielkim naciskiem podnieść trzeba szkody, ponoszone przez ludzi, którzy przebywają w uzdrowisku li tylko w celu leczenia i nie mogą korzystać z niego bez przeszkód i bez wszelkiego rodzaju utrudnień, bo lecznicze zasoby zakładu nie starczą na sprawne zaspokajanie potrzeb. Popyt przewyższa podaż.

Obie poruszone przed chwilą sprawy, tj. sprawa specjalizacji i sprawa wystarczalności uzdrowisk posiadają pierwszorzędne, wprost podstawowe znaczenie. Trzeba je rozwiązać jak najrychlej, przynajmniej zasadniczo. Uczynić to można dobrze i celowo dopiero po zgromadzeniu odpowiedniego materjału i po sumiennem opracowaniu i omówieniu w fachowem gronie tego materjału. Pochop i sposobność do tego rodzaju pracy dać może najrychlej, a może jedynie tylko, Generalna Dyrekcja Służby Zdrowia.

Od naczelnej naszej władzy sanitarnej pragnąćby jeszcze należało inicjatywy w stworzeniu instytucji, do której udawaćby się mogli o radę właściciele źródeł wód mineralnych, względnie czynnych już uzdrowisk, jeżeli pragną wyzyskać swoje źródła, lub wyposażyć swoje zakłady w nowe urządzenia lecznicze. Obecnie stają wcale często bezradni, nie wiedzą gdzie i do kogo zwrócić się mają o pomoc.

W Niemczech istnieje, m. i. także i w tym celu, osobna instytucja balneologiczna: Centralstelle für Balneologie. Nas nie stać na stworzenie tego rodzaju instytucji. Moglibyśmy wszakże zastąpić ją na razie czem innem: skromnym, z kilku osób złożonym państwowym komitetem balneologicznym, instytucją o cechach obywatelskich, o zakresie działania doradczym wobec przemysłu zdrojowego, sprawozdawczym wobec władz państwowych, posiadającą wszakże fachowy autorytet moralny. W skład takiego komitetu wchodziliby: lekarz-balneolog, geolog, chemik, inżynier-hidrolog, w danym razie także wybitny przedstawiciel przemysłu zdrojowego.

Rzucając myśl stworzenia państwowego komitetu balneologicznego, wkroczyliśmy w kręgi sa-

mego przemysłu zdrojowego. Co uczynić może dla niego społeczeństwo i państwo?

Polski przemysł zdrojowy nie był nigdy zbyt silny, rozwijał się i umacniał swój byt bardzo powoli, bo zdany był zawsze tylko na własne siły, a na drodze rozwoju spotykał się z przeszkodami, stwarzanemi przez wrogie nam rządy zaborcze i przez wspierane przez nie przemożne współzawodnictwo obcego, o wiele lepiej zorganizowanego zdrojownictwa. Przyszła wojna światowa, po niej nasza własna, a wraz z nią niebywałe zniszczenie wszelkiego rodzaju urządzeń społecznego gospodarstwa i przeważnej części jego wieloletniego dorobku. Bardzo dotkliwe straty poniósł także przemysł zdrojowy. Niektóre zakłady uległy zupełnemu zniszczeniu, niektóre częściowemu, we wszystkich, zachowanych jeszcze powstały liczne braki przez zupełnie zrozumiałe zużycie. Przemysł drojowy znalazł się w położeniu niezwykle ciężkiem. Nie opuścił rąk, zabrał się do roboty i stworzył w przeciągu krótkiego okresu czasu przynajmniej tyle, że uruchomić mógł niemal wszystkie uzdrowiska. Zasługuje to tem bardziej na podniesienie, skoro uwzględnimy warunki, w jakich musiał pracować i trudności, z jakiemi walczył, ażeby zdobyć potrzebne na odbudowę fundusze. Należy mu się za to bezsprzeczne uznanie. Ale samo tylko uznanie, to za mało. W ślad za uznaniem powinien pójść czyn społeczny, z którego powstanie w przyszłości zdrojownictwo polskie o tej samej wartości i o tem samem znaczeniu, jakie posiada u naszych zachodnich sąsiadów. Powszechne dobro wymaga powszechnej pracy, pracy, nie samej tylko krytyki i samych tylko narzekań!

Przed paru dziesiątkami lat był stan uzdrowisk węgierskich o wiele gorszy, aniżeli jest u nas w tej chwili. Opinja publiczna zwróciła na to uwagę. Odezwała się rozumna krytyka. U Węgrów zbudził się wtedy realny patrjotyzm, zagrało uczucie dobrze pojętej dumy narodwej. I oto powstały po uzdrowiskach węgierskich w przeciągu niewielu lat liczne wille i hotele, zbudowane przez rodowy i pieniężny patrycjat węgierski i przez spółki, utworzone węgierskim kapitałem. Nie brak i u nas, nawet i dziś jeszcze, ludzi bogatych, zwłaszcza przez młode powodzenie pieniężne. I nie brak im przemysłowej inicjatywy. Wszak przez nią powstały te młode fortuny. Droga do działania otwarta, do giestu patrycjuszowskiego i do szeroko zakreślonej akcji przemysłowej. Przykład i impuls do czynu wyjśćby wszakże powinny od tych, co w krwi już mają wiekową tradycję trudu i pracy społecznej dla narodu i państwa. Powrót do starych ideałów, wiara w ich moc twórczą i wierna służba w imię dawnych, a jednak wiecznie młodych i żywych haseł, to fundament moralnej potęgi i moralnego znaczenia!

Szybki i zdrowy rozwój zdrojownictwa wymaga wszakże nie tylko społecznego zajęcia się tą gałęzią przemysłu i czynnego współudziału w pracy całego społeczeństwa. Dla pracy trzeba stworzyć dogodne warunki. A stworzenie ich zależy od czynników, dzierżących w swych rękach moc ustawodawczą i władzę wykonawczą w państwie.

Na dobre tory wprowadzić trzeba przedewszystkiem zdrojową politykę ekonomiczną. Właściwie mówićby należało o skrystalizowaniu tej polityki, bo do tej chwili nie posiadamy jej zupełnie. W ramach jej mieści się cały szereg spraw.

Jeden z bardzo ważnych szczegółów tworzy kolejnictwo z budową nowych, dla rozwoju niektórych uzdrowisk (Busko, Szczawnica, Krościenko, Wysowa) niezbędnych linij kolejowych, z korzystnemi rozkładami jazdy, z taryfami osobowemi i towarowemi, ułożonemi w ten sposób, azeby po prostu faworyzowały krajowe uzdrowiska. Przykładów takiej polityki kolejowej nie trzeba szukać daleko; mamy je o miedzę u naszych czeskich sąsiadów.

Nie mniejszą doniosłość posiada polityka celna. Zależą od niej w znacznym stopniu ceny wyrobów obcego przemysłu, bez których, przynajmniej na razie, nasze uzdrowiska obejść się nie mogą, a w dalszym ciągu także zdolność do zwycięskiej konkurencji z obcym przemysłem zdrojowym. Mamy tu na myśli z jednej strony nabywanie przyrządów, maszyn i materjałów, niezbędnych dla urządzenia krajowych zakładów, z drugiej wyrób i eksport polskich wód mineralnych i rozmaitych przetworów zdrojowych, jak ługi, sole itd.

Na pilną uwagę zasługuje także polityka podatkowa. Kiedyś w przyszłości stać się mogą uzdrowiska źródłem bardzo poważnych dochodów dla państwa, nie tylko pośrednich, ale także bezpośrednich. Stanie się to po dokonanej rozbudowie zdrojownictwa i po wzniesieniu się uzdrowisk na wysoki poziom doskonałości, a stanie się tem rychlej, im lepsze będą widoki materjalnych korzyści dla tych, którzy w rozbudowę włożyć pragną swój kapitał i swoją pracę. Zwalnianie na szereg lat nowych budowli i nowych zakładów od danin podatkowych stworzyłoby niewątpliwie wielką zachętę do powstawania postępowych przedsięwzięć po uzdrowiskach. Poczucie dobrze zrozumianego interesu państwa zdaje się wskazywać, że przy wymierzaniu podatków stosowaćby należało indywidualną miarę. Zakłady słabe, bardziej zaniedbane powinny być traktowane pobłażliwie, bo bez tego nie zdobędą się nigdy na postęp, przeciwnie będą coraz bardziej tracić na wartości i stać się mogą wreszcie jałową glebą, która nikomu, a tem samem i państwu żadnej nie przyniesie korzyści.

W ramach zdrojowej polityki ekonomicznej państwa mieści się także finansowa pomoc dla akcji inwestycyjnej na terenie uzdrowisk. Mamy tu na myśli przedewszystkiem akcję, zmierzającą do urządzenia uzdrowisk pod względem sanitarnym i estetycznym. Spoczywa ona po myśli ustawy w rękach komisyj uzdrowiskowych i podlega kontroli administracyjnych władz rządowych. Dla niej to stworzyć trzeba inwestycyjny fundusz pożyczkowy i ułożyć przepisy dla korzystania z niego.

O wielkiej doniosłości urządzeń sanitarnych, higienicznych i estetycznych nie będziemy się rozwodzić. Nadmienimy tylko, że brak ich tworzy jedną z najistotniejszych przeszkód dla rozwoju krajowych uzdrowisk. Ci, co przeszkodę tę usuną, zapiszą imiona swoje złotemi zgłoskami w historji rozbudowy polskiego zdrojownictwa!

Wszystko, o czem mówiliśmy dotychczas obracało się w kręgu materjalnych zagadnień zdrojownictwa. Dobre ich rozwiązanie oznaczać będzie niewątpliwie ogromny postęp. Ale nie spełni jeszcze wszystkiego, czego pragnąć musimy dla naszych zakładów. Uzdrowiska nasze trzeba ucywilizować także pod względem duchowym.

Wielu, bardzo wielu ludziom, żyjącym z uzdrowisk i na terenie uzdrowisk, brakuje elementarnej kultury, brakuje prostej, że się tak wyrażę, kupieckiej cywilizacji. W braku tym ma swoje źródło jawna, niepomiarkowana chciwość, natręctwo, nieuczciwość i zdzierstwo. Wady te, szkodzące niezmiernie uzdrowiskom krajowym, wyplenić można tylko przez podniesienie poziomu etycznego i kulturalnego lu-

dności. Kto tylko może, powinien przyczynić się do tego. Stała kulturalna praca spoczywa siłą rzeczy w rękach iteligencji, osiadłej po uzdrowiskach. Przemożny wpływ wywierać może przedewszystkiem kościół i szkoła, urządzając w czasie zimowych miesięcy stosowne odczyty i pogadanki i krzewiąc przy tej sposobności zasady etyki i kultury.

Wielki nacisk położyć trzeba na szkolne wychowywanie dzieci i młodzieży.

Zakres działania i pole do pracy nauczycielstwa wiejskiego są bardzo rozległe. Na barkach jego spoczywa, rzec można bez przesady, cała bodaj troska o etyczną wartość młodego pokolenia. Te dzieci dzisiejsze, które naród pieczy szkół ludowych z całą ufnością powierzył, dadzą kiedyś, gdy dorosną, świadectwo, jakiego rodzaju była ta piecza. Jeśli będzie dobra, zmieni się do niepoznania obraz etyczny i kulturalny ludności wiejskich naszych osiedli. Wtedy całe społeczeństwo, cały naród darzyć będzie wdzięcznością i szacunkiem tych wszystkich, których zasługą zmiana ta powstanie.

Przeżywamy obecnie chwile niezwykle ciężkie, podobne swojem brzemiennem znaczeniem do chwil z roku 1920. Naród, zdrowy w duchowem swojem jądrze, krzepnie w takich chwilach, wydobywa z siebie bezmiar sił, staje cały do walki i zwycięża w tej walce. Walka orężna, czy walka gospodarcza, to w zasadzie jedno i to samo. I tu i tam trzeba dobrej organizacji, wiary, zapału i wytrwałości. Stać nas było na to wszystko przed pięciu laty, stać musi i stać będzie także i w obecnej dobie. Walczymy o niezależny byt gospodarczy, zagrożony na całej linji. Wspierać i organizować trzeba wszystkie gałęzie gospodarstwa narodowego. Ku obronie i ku organizacji niech posłużą uwagi, wypowiedziane o polskiem zdrojownictwie, niech dadzą impuls do zbiorowej pracy. *Viribis unitis summa petuntur!*

Bibljografja polskiego zdrojownictwa.

zebrał

Dr Stanisław Anatol Lewicki, lekarz zdrojowy w Krynicy.

II.

28. **Theod. von Torosiewicz.** Physikalisch-chemische Analyse der mineralischen Schweffelquellen zu Lubień im Königr. Galizien. Wien 1828; także Bachner's Repert. b. Pharm. XXVIII, 158; notatka o tem w Rozmait. lwow. 1836, Nr. 15, dodat. nadzwycz.

29. idem. Beitrag zur Kenntniss des Schweffelwasserstoffgases in dem Schweffelwasser zu Lubień Buchner's Repert. XLVII, 382.

30. **F. G. Walchner.** Nachricht von der Lubienier Schweffelquellen in Ostgalizien. Moll's Jahrbuch, IV, 195.

30. **F. G. Walchner.** Nachricht von den Lubieczystych Łubieńskich w Galicji, wyjęta z książki: Physikalisch-chemische Analyse der mineralishen Schweffelquellen zu Lubień... von Th. v. Torosiewicz, Wien 1828. Czasop. nauk. Ossolińskich, 1828, II.

II. MORSZYN.

1. **Prof. Hoff** badał wodę morszyńską, czy drukowane i kiedy, nie wiadomo: podane w prospekcie Muszyna.

2. Idem. O borowinie z Morszyna, oraz o soli borowinowej mrówczano-żelazistej. Odczyt na posiedz. Komisji balneol. Tow. lekarsk. krak. dnia 17 stycznia 1880, zob. protok. tegoż posiedz. P. L. 1880, Nr. 5: tamże podany rozbiór.

3. **Edward Korczyński.** O soli Morszyńskiej, — zobacz protok. posiedz. Tow. lekars. krak. z 5 kwietnia 1882, P. L. 1882, Nr. 37.

4. Idem. O zdrojach Morszyńskich, a w szczególności o wodzie gorzkiej morszyńskiej w porównaniu z innemi wodami gorzkiemi. Gaz. lekar. 1882 Nr. 24—26 i odbitka; także Zbiór prac z kliniki lekars. Uniw. Jagiell. Zesz. IX, 11; także P. L. 1882, XXI, 577. Wyd II, Lwów 1884.

5. **Lemberger** badał wodę morszyńską, czy drukowane i kiedy, nie wiadomo, zob. prospekt Morszyna.

6. **B. Lutostański.** Sprawozdanie z wycieczki do Morszyna jako delegata komis. balneol. Tow. lek. krak. zobacz protok. VI. posiedz. tej komisji z 16.4 1878, P. L. 1878.

7. Idem. Ocena wartości leczniczej borowiny i soli morszyńskiej. P. L. 1879, 530.

8. Projekt uzdrowiska dla chorych płucnych w Morszynie. P. L. 1878, 267, 430.

9. Sprawa Morszyna. P. L. 1912, Nr. 7; także Głos lekarzy 1912, Nr. 5.

10. Morszyn, prospekt.

11. **Radziszewski** rozbierał w r. 1882 wodę ze zdroju Bonifacego w Morszynie. Rozbiór ten podaje Szajnocha, Źródła mineralne Galicji, str. 98.

12. Idem. Rozbiór chemiczny wody ze źródła „Magdaleny" w Morszynie. Czas. Tow. apt. 1880, IX.

13. **Tatarczuch.** Zdrojowiska morszyńskie. Wiad. lekars. 1886.

14. **T. Wiśniowski.** Wiadomość o występowaniu soli potasowych w Morszynie. Kosmos 1909.

XIII. NAŁĘCZÓW.

1. **Berterson? i Weronikin.** Mineralnyja wody, griazi i morskija kupania w Rossji i zagranicei. S. Petersburg 1884 str. 314.

2. **Józef Celiński.** Rozbiór wody Nałęczowskiej. R. T. W. P. N. 1818, XII, 40 i osobna odbitka (po polsku i niem.).

3. **K. Chełchowski.** Przeszłość i stan obecny zakładu leczniczego w Nałęczowie (z powodu 10-letniego jego istnienia) Zdr. 1890 i odbitka.

4. **Chełchowski. Puławski, Sacewicz.** Nałęczów i jego okolice. Przewodnik informacyjny dla leczących się i lekarzy. Warszawa 1897.

5. Z pamiętników Leona Dembowskiego. Ateneum 1882, IV, 215.

6. **Doboszyński.** Hypotezy sposobu powstawania źródeł wód żelazistych Sławinka i Nałęczowa. Przegl. technicz. 1894.

7. **Sz. Dobrzyński.** Źródła siarczane w Lubelskiem. Przegl. techniczny 1904.

8. **M. Domańska.** Wieczory Nałęczowskie. Pogadanki odczytane w Nałęczowie. Warszawa 1903.

9. **G. Fritsche.** Nałęczów. Med. 1883, Nr. 32.

10. **M. Gliński.** Sprawozdanie lekarskie z działalności leczniczej Nałęczowa z roku 1911/12. Warszawa. Odbitka ze Zdr. 1913, V.

11. **A. Janowski.** Wycieczki po kraju. Warszawa. 1901. III, 110.

12. **L. Jenike.** Korespondencja z Nałęczowa. Tyg. Illustr. 1880.

13. **Leszczyc.** Nałęczów dzisiejszy i jego znaczenie. Ziemia warszaw. 1912.

14. **Ignacy Lubowidzki.** Statystyka województwa lubelskiego, ułożona pod przewodnictwem..... prezesa komisji wojew. lubelsk. 1823, str. 27.

15. **A. P. i B. M.** Przeszłość i teraźniejszość Nałęczowa. Odbitka z tyg. „Naokoło świata". Warszawa 1903.

16. **B. Malewski.** Przyczynek do klimatologji i zdrowotności Nałęczowa i jego okolic. Zdr. 1901, X, 758.

17. Idem. Odpowiedź na list G. Tołwińskiego do redakcji Zdrowia w sprawie artykułu B. Malewskiego. Przyczynek do klimatologji i zdrowotności Nałęczowa. Zdr. 1901, XI, 902.

18. Idem. 51 przypadków choroby Bazedowa, leczonych w Nałęczowie. Gaz. lek. 1901, Nr. 16 i 17.

19. Idem. Próba charakterystyki ubiorów ludowych. Wisła 1904.

20. **Mattisen** w Petersburgu rozbierał w r. 1877 zdrój Celińskiego w Nałęczowie, zob. Dz. XXIII, 89, str. 2; także Dz. XXIII, 48; także Dz. XXIII, 15, str. 3.

21. **Napoleon Milicer.** Rozbiór wody żelazistej w Lubelskiem. P. T. L. W. 1878, LXXIV, 659.

22. **N....** Krótki rys historyczno-statystyczny województwa Lubelskiego. Kalend. polit. Król. polsk. 1829.

23. Wzmianki najdawniejsze o Nałęczowie znajdują się w Kurjerze warszaw. 1821, Nr. 86 i 1823, Nr. 131.

24. Ustaw czastnago zawedenia mineralnych wod i hidroterapii w Nałęczowie, Warszawa 1880, (także po polsku).

25. Przewodnik po Nałęczowie. Warszawa 1881.

26. Nałęczów. Tyg. powszech. 1881, 412.

27. Zawedenie mineralnych wód i hidropatii w Nalęczowie. Warszawa 1881, zob. Dz. II, 8.

28. Opis Nałęczowa i jego widoki. Tyg. illustr. 1882.

29. Opis Nałęczowa. Kłosy 1882.

30. Kraskoje izwiestie o zawedenii mineralnych wod i hidroterapji w Nałęczowie. Soobszczenie zdiełannoje wraczem F. I. Nowickim uczreditielem Nałenczows. Obszczestwa ochranenia narodnago zdrawia, 1883.

31. O urządzeniu praktyki lekarskiej w Nałęczowie i rozporządzenie funduszem konsultacyjnym. Warszawa 1884.

32. Nałęczów, sezon 1891 roku. Jednodniówka; tam artykuły: H. Nusbaum, artykuł wstępny o zakładach leczniczych krajowych.

St. Rembieliński. Ruch chorych w zakładzie Nałęczowskim w r. 1890.

Tenże: Nałęczów i malarja.

H. Nusbaum. Nasz wiek nerwowy.

Arszteinowa Grządki (wiersz).

G. Doliński. Między Lublinem a Radomiem (obrazek).

Tenże: Feljeton z sezonu.

33. Przeszłość i stan obecny Zakładu leczniczego w Nałęczowie. Gaz. lek. 1891.

34. Przewodnik po Nałęczowie, 1896.

35. Nałenczów. Sprawocznaja knižka dlia wraczei i bolnych. Warszawa 1897.

36. Ustawa Towarzystwa zakładu leczniczego „Nałęczów". Warszawa 1901.

37. Sprawozdanie Zarządu Tow. Akcyjnego zakładu leczniczego „Nałęczów" za pierwszy rok działalności t. j. za czas od 27/IX 1901 do 18/IX 1902. Lublin 1903, po ros. i polsk.

38. II. sprawozdanie 1902, Lublin 1903.

39. III. sprawozdanie 1903, Lublin 1904.

40. IV. sprawozdanie 1904, Lublin 1905.

41. V. sprawozdanie 1905, Lublin 1906.

42. VI. sprawozdanie 1906, Lublin 1907.

43. Lista gości Nałęczowskich. Lublin 1907. Wydanie perjodyczne w różnych odstępach czasu (w lecie co tydzień). Ogółem numerów 14.

44. Zakład zdrojowo-leczniczy Nałęczów. Zdr. 1909, VII, 487.

45. Stan obecny Zakładu leczniczego u Nałęczowie; zobacz protok. posiedz. Wydz. balneo-klimat. Warsz. Tow. hygien. Zdr. 1911, 254. Tamże dyskusja.

46. Nałęczów, źródło szczawy żelazistej radjoaktywne. Prospekt bez daty; także po ros.

47. **Nencki** rozbierał w r. 1883 i 1890 borowinę Nałęczowską. Rozbiór ten podaje L. Korczyński, Dz. I, 122, str. 377.

48. **Fortunat Nowicki.** Nałęczów, jako zakład wód leczniczych żelazistych. Med. 1880 Nr. 11.

49. Idem. O urządzeniu źródeł żelazistych w Nałęczowie. P. T. L. W. 1881.

50. Idem. O użyciu lekarskiem wody żelazistej źródeł Nałęczowskich. Kraków 1883.

51. Idem. Uwagi o eksploatacji zakładu leczniczego w Nałęczowie w r. 1883. Warszawa 1884.

52. Idem. Projekt urządzenia bulwarów w Nałęczowie. Warszawa 1884.

53. **H. Nussbaum.** Przeszłość i stan obecny Zakładu leczniczego w Nałęczowie (z powodu 10-letniego jego istnienia). Warszawa 1890.

54. **S. Orgelbrand.** Radioczynności źródeł Soleckich i Nałęczowskich. Zdr. 1909, 451.

55. **A. P. i B. M.** Przeszłość i teraźniejszość Nałęczowa. Odbitka z tygodn. „Naokoło świata", Warszawa 1903.

56. **Kazimierz Puchała.** Opis źródła Nałęczowskiego. Almanach lubelski, Lublin 1815, str. 17.

57. **Puławski.** Zobacz Dz. XXIII, 4.

58. **Arkadiusz Puławski.** Sprawozdanie lekarskie z zakładu leczniczego w Nałęczowie za rok 1899. Gaz. lek. 1900, Nr. 20.

59. To samo za r. 1900. Med. 1901.

60. To samo za r. 1901. Zdr. 1902. 227.

61. To samo za r. 1902. Zdr. 1903, Nr. 4.

62. To samo za r. 1903. Zdr. 1904. Nr. 4, 315.

63. To samo za r. 1904. Zdr. 1905.

64. To samo za r. 1905. Czasop. lek. 1906, 166.

65. Idem. Przyczynek do historji rozwoju naszych miejscowości leczniczych. Działanie lecznicze Nałęczowa za rok ubiegły (1900). Med. 1901. 421; zobacz także protok. posiedz. Wydz. zdrojow. Tow. hyg. warsz. Zdr. 1901. 494, tamże dyskusja.

66. Idem. Zesztywnienie kręgosłupa (spondylosis rhizomylica). Gaz. lek. 1902, Nr. 34.

67. Idem. Dwudziestopięciolecie Nałęczowa. Pamiętnik lubelski 1904.

68. Idem. Sprawozdanie zakładu Nałęczowskiego w 25-lecie jego istnienia. Zdr. 1905, 976.

69. Idem. Kąpiele tanie imienia Bolesława Prusa w Nałęczowie. Zdr. 1905, 746.

70. Idem. Sprawozdanie z 1-go roku istnienia tanich kąpieli im. Bolesława Prusa w Nałęczowie. Czasop. lekar. 1906, 118.

71. To samo z 2-go roku, Czasop. lek. 1906, 354.
72. To samo z 3-go roku, Czasop. lek. 1907, Nr. 12.
73. To samo z 4-go roku, Zdr. 1911, 658.
74. Idem. Kąpiele tanie im. Bolesława Prusa w Nałęczowie. Zdr. 1908, 714.
75. Idem. Materjały do historji Zakładu Leczniczego w Nałęczowie. Nałęczów 1908.
76. **Rembieliński.** Zob. Dz. XXIII, 32.
77. **K. Sacewicz.** Sprawozdanie z zakładu leczniczego w Nałęczowie za rok 1893. Zdr. 1895, 343.
78. Idem. Nałęczów. Szczawa żelazista, zakład kąpielowy i hydroterapeutyczny. Zob. Dz. I, 51.
79. Idem. Zob. Dz. XXIII, 4.
80. Idem. Roślinność jawnokwiatowa okolicy zakładu leczniczego „Nałęczów". Pamiętn. fizjograf. 1901, XVII i osobna odbitka.
81. Skłodowski. Zob. Dz. IX, 114.
82. **A. Sokołowski.** Przyczynek do karnistyki i leczenia wiądu rdzenia kręgowego. Gaz. lek. 1883, 221 i odbitka.
83. **J. Talko.** Zakład wód żelazistych w Nałęczowie. Gaz. lek. 1878.
84. **K. Tokarski.** Nałęczów w roku 1909. Zdr. 1910, 425.
85. To samo w r. 1910. Zdr. 1911, 609.
86. **G. Tołwiński.** List do Redakcji Zdrowia w sprawie artyk. B. Malewskiego. Przyczynek do klimatologji i zdrowotności Nałęczowa i jego okolic. Zdr. 1901, 900.
87. **Aleksander M. Weinberg.** Zdrojowiska żelaziste w Nałęczowie. Gaz. lek. 1881 i odbitka.
88. **Weronikin.** Zob. Dz. XXII, 1.
89. **H. Wiercieński.** Przewodnik po Nałęczowie i jego okolicach, ułożony staraniem dyrekcji zakładu leczniczego w Nałęczowie. Warszawa 1881.
90. Idem. Zakład leczniczy Nałęczów. Kłosy 1881, Nr. 825.
91. Idem. Z podań, archiwów i czasów obecnych. Nałęczów. Tygodn. polski 1899.
92. Idem. Z przeszłości Nałęczowa. Warszawa 1911.
93. **T. Żyliński.** Źródła lecznicze: Nałęczów, Gożdzików, Sławinek. Med. 1875, 397. Zob. Dz. XII, 6.
94. Idem. O wodach lekarskich w Nałęczowie i Sławinku. Roczne posiedzenie Tow. lekarzy gub. lubelskiej dnia 5.VII 1875. R. I. Lublin 1875.

NIEMIRÓW.

1. **Heller** rozbierał wodę niemirowską. Rozbiór ten podaje Zieleniewski, zob. Dz. I. 288, str. 242.
2. O kąpielach siarczanych w Niemirowie. Gaz. lwow. 1834.
3. **B. Pawluk.** Niemirów, zakład kąpiel. siarczano-solno-alkaliczny, bez daty.
4. **Br. Radziszewski** i **K. Kling.** Niemirów, zakład kąpiel. wód mineral. siarczano-słono-alkal. Lwów, 1907.
5. **S. H. Seidel.** Ueber die kalte salinische Schwefel-Quelle zu Niemirów. Wien 1837.
6. **Karl Steller.** Opisanie mineralnych wód w Nimirowie, obwodzie żółkiewskim, od lat kilku odkrytych. Rozmait. lwow. 1825, Nr. 23.
7. Idem. Das Niemirower Bad physikalisch-chemisch untersucht. Lemberg 1833.
8. **T. Torosiewicz.** Krótka wiadomość o doświadczeniach wody kruszcowej w Niemirowie, w cyrkule Żółkiewskim w Galicji, przedsiębranych w latach 1829 i 1830. Rozmait. lwow. 1832, Nr. 27.
9. Idem. Zur Kenntniss der Schweffelquelle zu Niemirów. Mnemosyne 1832, Nr. 62.

OTWOCK.

1. **H. Dobrzycki.** Sanatorjum dziecięce w Brzegach (koło Otwocka). Zdr. 1902, V.
2. Idem. Kolonja zdrowotna dla słabowitych dzieci w „Brzegach". Zdr. 1903, 300.
3. **M. Beister.** Otwock i jego zakład leczniczy. Zobacz Dz. I, 51.
4. **Al. Janowski.** W Otwocku. Ziemia, Warszawa 1910, I.
5. **Kowalski.** W sprawie inhalatorjum w Otwocku. Zdr. 1907, protok. posiedz. Wydz. przeciwgruźliczego Tow. hygien. warszaw.; tamże dyskusja.
6. **A. Mess.** Projekt reform sanitarnych w Otwocku. Referat na posiedz. Wydz. przeciwgruźl. Tow. hygien. warsz.; zob. protok. tegoż posiedz. Zdr. 1904, 602 tamże dyskusja; także Zdr. 1905, 40.
7. **W. Wroński.** Otwock jako miejscowość lecznicza. Warszawa 1898.
8. Idem. Sanatorjum dla chorych piersiowych w Otwocku. Zdr. 1899, 233.
9. Idem. Sprawozdanie z trzechletniej działalności sanatorjum w Otwocku. Zdr. 1902, 336.
10. Idem. Działalność sanatorjum Otwockiego w walce z gruźlicą. Gaz. lek. 1905, 378, 411, 426; także Zdr. 1906, 120 (referat na posiedz. Wydz. przeciwgruźliczego Tow. hygien. warszaw.; także dyskusja).
11. **Józef Zawadzki.** Sanatorjum w Otwocku. Kr. lek. 1898, 935.
12. W sprawie Otwocka. Zdr. 1912, 640.
13. **Turowicz.** Projekt pensjonatu dla dzieci w Otwocku. Zdr. 1900, 315 i 381.

PUSTOMYTY.

1. Pustomyty. Zakład kąpielowy siarczany otwarty w r. 1880. Lwów, 1881.
2. Pustomyty. Zakład kąpieli siarczanych i borowinowych, jak niemniej wodoleczniczy. Lwów 1884.
3. Pustomyty pod Lwowem. Zakład kąpielowo-siarczany i borowinowo-żelazisty; bez daty.
4. **Br. Radziszewski.** Pustomyty pod Lwowem. Zakład kąpiel. siarczany i borowinowo-żelazisty. Lwów 1902.
5. **M. D. Wąsowicz.** Rozbiór chemiczny wody siarczanej (ze źródła we wsi Pustomytach). Wiadom. farmaceut. 1881, VIII, 185; także sprawozd. Komisji fizjograf. 1879.
6. Idem. Wyniki rozbioru chemicznego wody siarczanej ze źródła w Pustomytach. Czasop. Tow. aptek. 1881, 228.
7. Idem. Rozbierał borowinę w Pustomytach. Rozbiór ten podaje L. Korczyński Dz. I, 122 str. 391; także Dz. XXVI, 1.

RABKA.

1. **A. Aleksandrowicz.** Rozbiór chemiczny trzech zdrojów wody alkal.-słonej jadowo-bromowej w Rabce. R. T. N. K. 1867, 153 i odbitka. Kraków 1882.
2. **Wł. L. Anczyc.** Zdrojowisko w Rabce. Tyg. ilustr. 1867, 150.
3. **Włodzimierz Chrzanowski.** Obraz ruchu zakładu zdrojowego w Rabce w r. 1868. Kraków 1869.
4. To samo w r. 1869.
5. To samo w r. 1870.
6. **K. Estreicher.** Z Rabki. Tyg. ilustr. 1873, 129.
7. **M. Głuchowski.** Przewodnik dla chorych, udających się do Rabki. Kraków 1888.
8. Idem. Rabka. Manuskrypt z r. 18[illegible], czy drukowane, nie wiadomo. Podaje L. Korczyński, Dz. I, 122, str. 402.

9. **M. J.** Kronika 25-letnia kolonji leczniczej w Rabce. Kraków 1912.

10. **J. Jaworski.** Zdrojowiska i uzdrowiska: Rabka, Zakopane, Szczawnica, Żegiestów, Krynica. Gaz. lek. 1908; także Pam. polsk. Tow. balneol. II, 1909; także Zdr. 1908 Nr. 6.

11. **Kaczorowski.** O Rabce, Zakopanem i Szczawnicy. Odczyt na posiedz. Sekcji lekars. poznańsk. Tow. Przyjac. Nauk dnia 24.VI 1875, zob. P. L. 1875, Nr. 38.

12. **K. Kaden.** Rabka. Najsilniejsza solanka jodo-bromowa. Sprawozd. zarządu za rok 1896. Kraków 1897.

13. Sprawozdanie krakowskiej kolonji leczniczej dla dzieci skrofulicznych i zagrożonych gruźlicą (pod św. Józefem) w Rabce. Od r. 1887—1913. Kraków.

14. **Izydor Kopernicki.** Zakład kąpiel. u wód słonych jodo-bromowych w Rabce w r. 1871. Kraków 1872.

15. To samo w r. 1872, Kraków 1873.

16. Idem. Wiadomości o zakładzie kąpielowym u wód słonych jodo-bromowych w Rabce. Kraków 1874. Sprawozdanie o tem Dra Sciborowskiego P. L. 1874, Nr. 25.

17. To samo w r. 1874, Kraków 1875.

18. Idem. Wiadomość o zakładzie kąpielowym u wód słonych jodo-bromowych w Rabce w r. 1876. Kraków 1877.

19. **Leo Kopff.** Rabka, najsilniejsza solanka jodo-bromowa w Galicji. Sprawozdanie. Kraków 1883.

20. **Lemberger** rozbierał zdrój Krakusa w Rabce i sól rabczańską. Rozbiory te podaje L. Korczyński, zob. Dz. I, 122, str. 398 i 399.

21. **Karol Olszewski.** O składzie chemicznym wody rabczańskiej ze zdroju Kazimierza. Prot. posiedz. Komisji balneol. Tow. lek. krak. z 12.V 1884, zob. P. L. 1884, 414.

22. Idem. Rozbiór chemiczny soli rabczańskiej. Kraków 1885.

23. Idem. Wynik rozbioru chemicznego wody ze zdroju Kazimierza w Rabce. Odczyt na posiedz. komisji balneol. Tow. lek. krak. w dniu 13.V 1885, zob. P. L. 1886, 204.

24. **Pusch,** zob. Dz. I, 227.

25. Rabka. Tyg. ilustr. 1867.

26. Rabka, Tyg. ilustr. 1871, 44.

27. Rabka. Najsilniejsza solanka jodobromowa. Sprawozdanie zarządu za r. 1896. Kraków 1897.

28. Z miejscowości leczniczych. Ilość roczna kuracjuszów w Szczawnicy i Rabce w latach od 1880—1885 włącznie. Zdr. 1885.

29. Korespondencja z Rabki. Czas 1885, Nr. 144.

30. Nowe ognisko zdrojowisk, zob. Dz. XVIII, 94.

31. Zakład zdrojowo-kąpielewy Rabka. Najsilniejsza solanka jodo-bromowa. Prospekt.

32. **Rybczyński,** lekarz zakład. w Rabce, wydał w r. 1886 i 1887 sprawozdanie lekars., zob. Słownik geograficz. Dz. I, 285.

33. **Ściborowski.** Korespondencja z Rabki. P. L. 1875, Nr. 27.

34. **Władysław Ściborowski.** Listy ze zdrojowisk podkarpackich. List V. Rabka, T. L. 1864, 409.

35. **Skobel.** Krótka wiadomość o wodach lekarskich w Rabce. R. T. N. K. 1859, 69.

36. **Smolarski.** Rabka. Kraków 1888.

37. **Edm. Supiński.** Zakład zdrojowo-kąpiel. Rabka, a solanka jodobromowa. Kraków 1901.

38. Idem. Zaklad zdrojowo-kąpiel. Rabka. Kraków 1903.

39. To samo. Kraków 1909.

40. Idem. Sprawozdanie zdrojowiska Rabka za r. 1911; bez daty.

41. **J. Zduń.** Woda lekarska Rabczańska w powiecie Jordanowskim. P. L. 1864, Nr. 27.

RYMANÓW.

1. **J. Bichniewicz.** Kolonja lecznicza w Rymanowie. Zdz 1896, 118.

2. **St. Czarnik.** Wpływ pobytu w Rymanowie na dzieci skrofuliczne. Tyg. lek. 1910.

3. **Józef Dukiet.** Rymanów. Kraków 1881.

4. Idem. Uwagi nad zdrojami rymanowskimi jako zdrojami leczniczymi. Dodatek do P. L. 1881.

5. Idem. Kilka słów o Rymanowie. Przemyśl 1893.

6. Idem. Rymanów, 1894.

7. Idem. Woda Rymanowska mineralna i jej przetwory lecznicze sól, ług i muł. 18 6. (Prospekt).

8. Idem. Rymanów (korespond.) P. L. 1896, 381.

9. Idem. Rymanów, Zakład zdroj. kąpiel. Lwów 1899.

10. W 10 lat. Obraz rozwoju i urządzeń 1-szej krajowej leczniczej kolonii w Rymanowie 1886—1896. Lwów 1898.

11. Pierwsza krajowa kolonja lecznicza w Rymanowie. Pam. polsk. Tow. balneol. g. II, 1909.

12. W lat 25. Obraz rozwoju i działalności Tow. Kolonii leczniczych dla dzieci w Rymanowie 1886—1909, Lwów 1910.

13. Sprawozdanie Wydziału Tow. Kolonii leczniczych dla dzieci we Lwowie (Kolonie w Krynicy i Rymanowie) za rok 1910, 1911 i 1912. Lwów 1911 i 1913.

14. **B. Pawlewski.** Analiza wody towarzyszącej ropie. Kosmos 1890.

15. **St. Radzikowski.** List do lekarzy (litografja). Rymanów 1889.

16. Idem. Rymanów. Sanok 1890.

17. **Radziszewski.** Wynik rozbioru chemicznego źródeł mineralnycch w Rymanowie. Czasop. Tow. aptek. 1881.

18. Idem. Rymanów. Dziennik V. Zjazdu lekarzy i przyrodn. polsk. 1888.

19. **Jan Regiec.** Rymanów—Zdrój. Szkic balneol. 1905.

20. Idem. O działaniu wód rymanowskich na skórę moczanową. Kraków 1906; także Pam. polsk. Tow. balneolog. II, 1909

21. Idem. O działaniu wód rymanowskich w chorobach przewodu pokarmowego. 1908.

22. Zakład zdroj. kąpiel. Rymanów. Sanok 1881.

23. Rymanów. Zakład zdroj. kąpiel. solanka jod. brom w Galicji. Lwów 1899.

24. Rymanów—Zdrój. Zakład zdroj. kąpiel. 1911. (Prospekt).

25. **Tytus Sławik** rozbierał źródła rymanowskie, czy ogłosił, nie wiadomo.

26. **Vesselsky,** prof. chemji w Wiedniu, dokonał pierwszej analizy źródeł rymanowskirh, zob. Słownik geograf. Dz. I, 285.

27. **Eugenjusz Wajgel.** Rymanów—Zdrój 1876—1906. Lwów 1906.

SŁAWINEK.

1. **Józef Bieliński.** Sławinek w gubernii Lubelskie, wody mineralne żelaziste. Odczyt w Tow. lekars. wileńsk. w r. 1884, zobacz W. Zaborski: Dzieje Tow. lek. w Wilnie. T. L. W. 1898, 157. Drukowane po rosyjsku w Czotok. Imperat. Wilensk. Medicinsk. Obszczestwa 1884.

2. **W. D.** Sławinek, jego wody mineralne. T. L. 1856, Nr. 25.
3. **S. Doboszyński.** W sprawie wód żelazistych sławinkowskich. Przegl. technicz. Warszawa 1908, Nr. 39.
4. Zobacz Dz. XXIII, 6.
5. **H. Dobrzycki.** Sławinek, Zakład leczniczy zdroj. kąpiel. i wody żelaziste pod Lublinem, zob. Dz. I, 51.
6. **Hincz** rozbierał pierwszy prawdopodobnie w r. 1821 wodę mineralną w Sławinku; czy ogłoszone, nie wiadomo; zobacz Słownik geograf. Dz. I, 285.
7. **W. Karpiński.** Rozbiór wody żelazistej Sławinkowskiej pod Lublinem. T. L. 1857, 159.
8. Zobacz Dz. XXIII, 22.
9. **Olechnowicz.** Sławinek. Zakład leczniczy zdrojowo-kąpielowy, wody żelaziste w Król. Polskiem pod Lublinem. Lublin 1887.
10. **Antoni Orłowski.** Rozbiór chemiczny wód mineralnych w Sławinku, mianowicie dwóch źródeł żelazistych Lublin 1882.
11. Idem. Rozbiór chemiczny wód mineralnych w Sławinku. Czasop. Tow. aptek. Lwów 1882, Nr. 17 i 18.
12. **B. Pam.** Chemiczna analiza węglowo-żelazistych źródeł Sławinka i Bronowic pod Lublinem. Gaz. lek. XXIII, 117; to samo po niem. Riga 1877.
13. **A. Podgórski.** Sławinek jako zakład zdrojowo leczniczy. Pogadanki popularno-hygieniczne. Gaz. lubelska 1884 Nr. 108—118.
14. Sławinek i jego wody mineralno-żelaziste pod Lublinem. Gaz. warszaw. 1856, Nr. 144.
15. O wodach mineralnych żelaznych w Sławinku pod Lublinem Gaz. warszaw. 1860.
16. Korespondencja ze Sławinka. P. L. 1873.
17. Sławinek. Tyg. ilustr. 1880, VII, Nr. 330.
18. Sławinek, jego wody mineralne żelaziste. Wędrowiec Warszawa 1883.
19. Opis Sławinka Kłosy 1889.
20 **F. Suligowski.** Wody mineralne w Sławinku. P. T. L. W. 1879, 18.
21. **Fr. Trojański.** Wody żelaziste w Sławinku pod Lublinem. Gaz. warszaw. 1854, Nr. 193.
22. **Wilhelm Wilson.** O wodach mineralnych żelaznych w Sławinku pod Lublinem. T. L. 1859, 177.
23 Zob. Dz. XXIII, 93.
24. Zob. Dz. XXIII, 94.
25 **T. Żyliński.** Ruch chorych w Sławinku (od 1868 -1875). Prot. posiedz. Tow. lek. lubelsk. Gaz. lek. 1878, 46.

SOLEC.

1. **Włodzimierz Daniewski.** Solec, wody alkaliczne, siarczano słono-wapienne, zobacz Dz. I, 51.
2. Idem. Solec, wody alkaliczne siarczano-słone. Warszawa 1896. Sprawozd. o tem w Bibliot. warsz. 1896.
3. Idem. Bezpłatne i tanie kuracye kąpielowe w soleckim szpitalu św. Edwarda. Zdr. 1903, 991.
4. **Prof. Dietl.** Źródła lekarskie w Solcu. Kraków 1858
5. **R. I.** Spółka solecka (właścicielka zakładu zdroj. w Solcu) Med. 1875, 287.
6 **Kitajewski** rozbierał wodę w Solcu. Rozbiór ten podany w Dz. XXX 4; także Dz. XXV, 7.
7. **Jan Liebchen.** Woda Solecka, jej działanie, do niektórych chorób zastosowanie i sposób użycia. Warszawa 1851. Sprawozd. o tem w P. T. L. W. 1851, 132.
8. Zobacz Dz. XXIII, 54.
9. **Józef Piasczyński.** Sprawozdanie lekarskie o chorych leczonych w zakładzie zdrojowo-kąpielowym w Solcu. r. 1888. Med. 1889, 284.
10. Zobacz Dz. I, 227.
11. Plan do Towarzystwa Akcyonaryuszów w celu założenia kąpieli w Solcu. Kraków 1830; to samo po niem. Wrocław 1830.
12. Wiadomość o wodach słono-siarczystych w Solcu. P. T. L. W. 1841, 186.
13. Rozbiór wody mineralnej soleckiej. Bibliot. warsz. 1841. 845.
14. Spostrzeżenia na chorych z działania wody mineralnej w Solcu. Gaz. lek. T. VI, 679.
15. To samo Gaz. lek. T. VIII, 836.
16. To samo Gaz. lek. T. X, 545.
17. To samo Gaz. lek. T. XI, 31.
18. To samo Gaz. lek. T. XII, 289.
19. Woda solecka. Roczn. Wydz. lekarsk. Uniw. Jagiell. 1843, 296.
20. Pamiątka z wód soleckich, obejmująco opis Zborowa i Solca. Kraków 1859.
21. Wody Soleckie w porównaniu z innemi zagranicznemi, chemicznie do nich zbliżonemi. Protok. posiedz. Oddz. balneolog. Tow. lek. warsz. w P. T. L. W. 1860. 230.
22. Solec w r. 1868. Gaz. lek 1868, 80.
23. Projekt podniesienia zakładu zdrojowego w Solcu. Med. 1874.
24. Projekt nowego urządzenia zakładu zdrojowego w Solcu. Gaz. lek. 1874, 141.
25. Spółka Solecka. Med. 1875.
26. Korespondencja z Solca. Dodatek do Gaz. lek. 1875.
27. Ulepszenia zdrojowiska w Solcu. Zdr. 1910, 500.
28. **Jakób Sulicki.** Sprawozdanie o ruchu i postępie zakładu zdrojow. we wsi Solcu w r. 1865. T. L. 1866, 25.
29. Idem. Opis zakładu wód mineralnych soleckich. Tyg. lek. 1867.
30. Idem. Sprawozdanie z pory kąpielowej w zakładzie wód mineralnych soleckich w r. 1867. Gaz. lek. 1868, 723.
31. Idem. Sprawozdanie z Solca za r. 1868. Gaz. lek 1869, 679.
32. To samo za r. 1869. Gaz. lek 1870, 836.
33. **Warschauer.** Pogląd na ruch w zdrojowiskach krajowych w r. 1862. P. L. 1863
34 **Roman Wawnikiewicz** Woda mineralna słono siarczano alkaliczna solecka (własności fizyczne i skład chemiczny) Gaz. lek 1869 i osobna odbitka.
35. **Walery Wielogłowski.** Bekanntmachung von der Mineralquelle zu Solec Breslau 1830; to samo po polsku Kraków 1830.
36. Idem. Plan do Towarzystwa akcionarjuszów w celu założenia kąpieli w Solcu Kraków 1830.
37. **Julian Wyrzykowski.** Korespondencja z Solca. Gaz. lek 1871.
38. Idem. Ulepszenia w Solcu Gaz. lek. 1871.
39 Idem. Sprawozdanie z chorób leczonych w wód mineralnych słono-gorzkich siarczano-alkalicznych w Solcu, w sezonie 1870. Gaz. lek 1871.
40. To samo za sezon 1871. Gaz. lek. 1872.
41. To samo za sezon 1872 Gaz. lek 1873.
42. To samo za sezon 1873. Gaz. lek 1874.
43. To samo za sezon 1874 Gaz. lek. 1875.
44. To samo za sezon 1875. Gaz. lek. 1876.
45. To samo za sezon 1876. Gaz. lek. 1877.
46. To samo za sezon 1877. Gaz. lek. 1878.

47. Idem. Projekt nowego urządzenia zakładu zdrojowego w Solcu. Gaz. lek. 1874.

48. Idem. Sprawozdanie z pory zdrojowej w zakładzie wód mineralnych słono-gorzkich, siarczano-alkalicznych w Solcu za r. 1880. Warszawa 1881.

49. To samo za r. 1881. Warszawa 1882.

50. To samo za r. 1882. Warszawa 1883.

51. Idem. Korespondencja z Solca 1875. Dodatek do Gaz. lek. 1875.

52. Idem. Solec w sezonie leczniczym 1854 r. Dodatek do Gaz. lek. 1885 i osobna odbitka, Warszawa 1885.

53 **J. Zagórski**. Szpital we wsi Solcu przy wodach mineralnych słono-siarczanych. T. L. 1851.

STOKLISZKI.

1. **Adamowicz**. O wodach w Stokliszkach. P. T. L. W. 1851, 84.

2. Zobacz Dz. VI. 2.

3. **Jundziłł**. O wodach słonych i wodach Stokliskich. Wilno 1792.

4. **Kukolnik** pisał o wodach mineralnych w Stokliszkach w Pamiętn. wileńskiej gub. 1859. Podaje Słownik geogr. Dz. I, 285.

5. **Justyn Kuszewicz**. O wodach w Stokliszkach w gubernji Wileńskiej. P. P. N. L. 1852, III i IV, 129; także P. T. L. W. 1851, 84.

6. Zobacz Dz. VI, 17.

7. **Roman Rink**. O wodach mineralnych stokliszskich, ich historja, topografja i analiza chemiczna, dokonana przez doktora farmacji Fryderyka Woelka i wskazania chorób, przy których mogą być skuteczne. Odczyt w Tow. lekar. wileńskiem, zobacz A. Zaborski. Dzieje Tow. lekarsk. w Wilnie, P. T. L. W. 1898, 341.

8 **Syrokomla**. Wycieczki po Litwie. T. I. 136.

9 **Zielonko**. Stokliszskie wody mineralne, ich topografja i analiza chemiczna. Bez daty i miejsca druku.

SWOSZOWICE.

1. **Wład. L. Anczyc**. Swoszowice. Tyg. ilustr. 1862. 98.

2. **Antoni Broniowski**. Swoszowice w roku 1869. Kraków 1870.

3. Zob. Dz. I, 24.

4. Zob. Dz. XXI, 3.

5. **J. Dietl**. Źródła lekarskie w Swoszowicach. Kraków 1858.

6. **Filimowski**. Swoszowice. Sprawozdanie za rok 1889.

7. **A. Klesk**. Korespondencja ze Swoszowic. Nowiny lekarskie 1910.

8. **Z. Kostecki**. Swoszowice. Zdrojow. 1874. Nr 7.

9. **Aleks. Lech**. Stan zdrojowiska w Swoszowicach w r. 1861. Kraków 1862.

10. **Markowski**. Woda swoszowicka. R. T. N. K. 1821. 336.

11. **Karol Olszewski**. Rozbiór chemiczny wody siarczanej swoszowickiej ze zdroju głównego i zdroju Napoleona. Kraków 1884.

12 Idem. Wiadomość o rozbiorze chemicznym wody siarczanej z dwóch zdrojów w Swoszowicach. P. L. 1884.

13. Swoszowice. Tyg. ilustr. 1871, 62.

14. Opis i widoki Swoszowic. Kłosy 1875.

15. Korespondencja ze Swoszowic. Czas 1885, Nr. 181.

16. Swoszowice pod Krakowem. Kraków 1887; to samo po niem. Kraków 1887.

17. To samo. Kraków 1895 i 1896.

18. Zobacz Dz. XIV, 73.

19. **Teod. Torosiewicz**. O zdroju siarkowym w Swoszowicach. Warszawa 1859; odbitka z P. T. L. W. 1859.

20. Zobacz Dz. XLI, 52.

21. **Trochanowski** badał w r. 1887 wodę ze źródła Głównego w Swoszowicach. Rozbiór ten podaje L. Korczyński, Dz. I, 122, str. 427.

22. **Józef Zanietowski**. Kilka słów o historji i wartości leczniczej źródeł Swoszowickich oraz ich radioczynność. Pam. polsk. Tow. balneol. III, 1913.

23. **Zeischner**. Odpis pokładów siarki w Swoszowicach. R. T. N. K. 1849, 38.

24. Idem. Geognostische Beschreibung des Schweffeltagers von Swoszowice bei Krakau. Wien 1850.

SZCZAWNICA.

1. **A. Aleksandrowicz**. Rozbiór chemiczny dwóch nowych zdrojów wody mineralnej szczawnickiej, jod i brom zawierającej. Kraków 1857.

2. Idem. Uwagi dotyczące wyrabiania soli z wód lekarskich w ogólności, a w szczególności o urządzeniu soli z wody szczawnickiej. Wypracowania w przedmiocie korzystniejszego zużytkowania zdrojów krajowych. R. T. N. K. 1860, 261.

3. **A. Alth**. Opis geograficzny Szczawnicy i Pienin. Rozpr. Wydz. matem.-przyrodn. Akad. Umiej. krakowskiej. 1885, 19 i dalsze.

4. **Hn. B.** W Szczawnicy. Wiersz. Tyg. ilustr. 1871, 58.

5. **Józef Barzycki**. Pouczenie dla mieszkańców Szczawnicy o środkach dla zwalczania gruźlicy. Krosno 1907.

6. Idem. Wyniki leczenia gruźlicy w Szczawnicy w roku 1908. P. L. 1908, Nr. 51.

7. **Czyrniański** badał w r. 1841 we Lwowie wody Szczawnickie; zobacz Dr. N. Z. Wody Szczawnickie. Dz. XXXIII, 114.

8. **M. D.** Ze Szczawnicy. Tyg. ilustr. 1867, 94.

9. **Władysław Dąmbski**. Zdrój Wandy w Szczawnicy. Artyk. polemiczny. P. L. 1868 Nr. 40 i 1869 Nr. 10.

10. **Dietl**. Źródła lekarskie w Szczawnicy. Kraków 1858.

11. **Tadeusz Dworski**. Przewodnik do Szczawnicy oraz podręcznik dla chorych udających się do tamtejszych zdrojów. Przemyśl 1881. Ocena Dra Marsa P. L. 1881 Nr. 18.

12. **Walery Eliasz**. Ilustrowany przewodnik do Tatr, Pienin i Szczawnicy. Wyd. 4. Kraków 1891; wyd. 5. Kraków 1896; wyd. 6. Kraków 1900.

13. **Stanisław Eliasz-Radzikowski**. Ze Szczawnicy. Sanok 1882.

14. **Flechner** w r. 1850 odczytał na posiedz. Tow. lekarsk. w Wiedniu sprawozdanie z licznych doświadczeń z wodą szczawnicką, dokonanych przez wiedeńskich lekarzy w szpitalach i w praktyce prywatnej; zobacz Dz. XXXIII. 114.

15. **Ign. Fonberg i Mianowski**. Rozbiór chemiczny wody szczawnickiej. Dziennik Wileński 1828 Nr. 9; także Rozmait. warszaw. 1829.

16. **Juljan Grabowski** rozbierał wodę ze zdroju Jana w Szczawnicy, czy drukowane nie wiadomo. Rozbiór ten podany w protok. posiedz. Komisji baln. Tow. lek. krak. P. L. 1881.

17. **Franc. Herbich**. Wiadomość o znajdującem się w Galicji źródle w Szczawnicach z niemieck. tłumaczone przez X. W. Balickiego w Tarnowie 1831.

18. Idem. Nachricht über die in Galizien im

Sanderer Kreise befurlichen Szczawnicer Gesundbrunnen. Wien 1831. Recenzja o tem w Pam. farmac. krak. 1834, I, 24.

19. **Bogdan Hoff.** Oznaczenie chemiczne wody w zdroju Wandy w Szczawnicy. Kraków 1869; także P. L. 1868 Nr. 32 i 33.

20. Idem. Przyrząd do ogrzewania na kąpiele szczawy żelazistej ze zdroju Szymona w Szczawnicy. P. L. 1877, Nr. 36. Dyskusja o tem w protok. posiedz. Komisji balneolog. Tow. lekarsk. krak P. L. 1877, Nr. 21.

21. Zobacz Dz. XXVII, 10.

22. Zobacz Dz. XXVII, 11.

23. **K. Kaszewski.** Ze Szczawnicy. Tyg. ilustr. 1866, 101.

24. **Józef Kołączkowski.** Szczawnica, drojowisko i stacja klimatyczna w Galicji. Kraków 1883. Wyd. II, Kraków 1888. Wyd III, Kraków 1891. Ocena P. L. 1883 przez K. Gr.

25. Idem. Szczawnica, przewodnik dla lekarzy i podręcznik dla chorych Kraków 1888.

26. **L. Korczyński.** Kilka uwag o Szczawnicy jako stacji klimatycznej dla chorych gruźliczych. Med. 1898 Nr. 19 i 20 i osobna odbitka.

27. Idem. Klimatologja Szczawnicy. Zdrojowiska 1898.

28. Idem Kilka uwag o wodach szczawnickich. Pam. polsk. Tow. balneolog. II, 1909.

29. **H. Kratter.** Die Mineralquellen zu Szczawnica, physicalisch-chemisch untersucht v. T. Torosiewicz, beschrieben u mit Rücksicht auf ihre Heilkräfte gewürdigt. Tłumacz. polskie przez M. K i J. A. K. Lwów 1842.

30. Zobacz Dz. XVIII, 80.

31. **Bela Lengyel** rozbierał w r. 1872 wodę ze zdroju Jana w Szczawnicy. Rozbiór ten podany w Dz. XXXIII, 51.

32. **Bol. Lutostański.** Korespondencja „Przeglądu lekarskiego“ Szczawnica. P. L 1871, Nr. 30.

33. Idem. Szczawnica w Galicji, jej zdroje i urzadzenia. Kraków 1874. Sprawozdanie o tem Dra Ściborowskiego w P. L 1874 Nr 26.

34. **Leon Marchlewski.** Wyniki rozbiorów wód mineralnych ze zdrojów Wandy i Szymona w Szczawnicy. P. L. 1911; także Pam. polsk. Tow. balneolog. III, 1913.

35. Idem Wyniki rozbiorów wód mineralnych ze zdrojów Wandy i Szymona w Szczawnicy P. L. 1911; także Pam. polsk. Tow. balneolog. III. 1913

36. **Markowski.** Woda szczawnicka 1828 Gdzie drukowane, nie wiadomo Zobacz R. T. N. K 1858, XXV. 116

37. **Olszewski i Schram** rozbierali w r. 1893 wodę ze zdroju Jana w Szczawnicy; zobacz Ściborowski XXXIII. 57.

38. **J. Orkisz.** Zdroje lekarskie w Salzbrunn i Szczawnicy między sobą porównał i skuteczność w chorobach piersiowych wykazał. Warszawa 1862 Sprawozdanie o tem Skobla P. L. 1863

39. **Tadeusz Praschil.** Truskawiecka Naftusia a Stefan szczawnicki. Tyg. lek. 1913 Nr. 13 i osobna odbitka.

40. **B. Radziszewski.** Obecność połaczeń cezowych i rubidowych w zdrojach szczawnickich. Kosmos 1877. 75.

41. Idem. Rozbiór chemiczny zdroju Wandy w Szczawnicy Czasop. Tow. aptek. 1880. także osobna odbitka. Kraków 1880

42. Idem. Wypadki rozbioru chemicznego zdroju „Wandy“ w Szczawnicy Sprawozd. Komisji fizjograficznej Akad. Umiej. 1879.

43. **Rhodins** badał w r. 1810 wody szczawnickie, podaje Dz. XXXIII, 114.

44. **J. K. Rose.** Korespondencja ze Szczawnicy. Med. 1889, 647.

45. **Florjan Sawiczewski** rozbierał chemicznie źródło Stefana czyli Kątowe w Szczawnicy. Czy drukowane, nie wiadomo.

46. Idem. rozbierał wodę ze źródła Józefa w Szczawnicy w r. 1823. Rozbiór ten częściowo podany w Pamiętn. farmaceut. 1834, 29.

47. **Schindler** rozbierał w Wiedniu w r. 1826 wody szczawnickie, podaje Dz. XXXIII, 114.

48. **Władysław Ściborowski.** Listy ze zdrojowisk podkarpackich. List I, Szczawnica 1864, P. L. 1864. 209; List II, Szczawnica, T. L. 1864. 354.

49. Idem. Kilka słów o nowym rozbiorze wody mineralnej szczawnickiej Dra Stopczańskiego. T. L. 1865.

50. Idem. Listy ze Szczawnicy. T. L. 1866, 161, i dalsze.

51. Idem. Szczawnica w roku 1873. P. L 1874, Nr. 22 i 23.

52. Idem. Korespondencja ze Szczawnicy P. L. 1874. Nr. 29.

53. To samo z r. 1878. P. L. 1878, Nr. 25.

54. Idem. Przewodnik do zdrojów lekarskich w Szczawnicy. Kraków 1877.

55. Idem. List ze Szczawnicy. P. L. 1879. Nr. 31.

56. Idem. List ze Szczawnicy. P. L. 1880, 555

57. Idem. Wiadomość o rozbiorze chemicznym wody ze zdroju Jana w Szczawnicy, świeżo dokonanym przez prof. Juliana Schramma. Kraków 1893

58. Idem. Szczawnica, zakład zdrojowy, kąpielowy, klimatyczny, żentyczny i kefirowy, ze sprawozdaniem za r. 1896. Kraków 1897.

59. **Aleksander Stopczański.** Rozbiór chemiczny wody mineralnej Szczawnickiej ze siedmiu zdrojów. R. T. N. K 1866. XXXIII. 16 i osobna odbitka. Kraków 1866; także po niemiec. Kraków 1865.

60. **Józef Szalay.** Wegweiser für die Reisenden nach dem Kurort zu Szczawnica Kraków 1857

61. Idem. Przewodnik dla podróżujacych do wód szczawnickich. Wyd. II Kraków 1859. Wyd. I. prawdepodobnie równocześnie z niemieckiem

62. **Szalay—Szczęsny Morawski.** Album Szczawnickie.

63. Wiadomość o Szczawnicy w Karpatach, w cyrkule sadeckim i o znajdujacych się tamże wodach mineralnych. Rozmait. lwows. 1829

64. Przegląd postępu wiadomości o Szczawnicy. Rocznik Wydz. lek. Uniw. Jagiell. 1843. 302

65. Wyjatek z dzieła: Wody mineralne Szczawnickie w Król. Galicyi. Przyjac. ludu 1844 281 i dalsze.

66. Chemische Analyse der alkalisch muriatischen Sauerlinge von Szczawnica nebst Preisen. Neu-Sandez 1852

67. Album Szczawnicy. Dziennik literacki 1858. I, 416.

68. Wiadomość o trzech nowych źródłach w Szczawnicy. Czas 1860.

69. Szczawnica. Tyg ilustr 1864, 243

70. Szczawnica. Tyg ilustr. 1870 Nr 124.

71. Szczawnica (Zakład zdroj kapiel w ...) Lista gości zdrojowych I do VI. Kraków 1871

72. Szczawnica Tyg. ilustr. 1872.

73. Korespondencja ze Szczawnicy P. L. 1873. 211.

74. Curort Szczawnica in Galizien (po niem. i po polsku). Wiedeń 1873

75. Szczawnica i jej okolice. Tyg. powszech. 1880, 429.
76. Rozbiór chemiczny wody zdroju Jana w Szczawnicy. P. L. 1881.
77. Sprawozdanie Komitetu administracyjnego (Akad. Umiejętn.) dla zakładu zdrojowego w Szczawnicy o zarządzie tegoż Zakładu. Kraków 1882.
78. Ze Szczawnicy (Korespond.). Czas 1885, Nr. 176; także Nr. 126; także Nr. 145.
79. Z miejscowości leczniczych. Ilość roczna kuracjuszów w Szczawnicy i Rabce w latach od 1880—1885 włącznie. Zdr. 1885.
80. Szczawnica, Zakład zdrojowo-kąpiel., klimat.-żentyczny i kefirowy, ze sprawozdaniem za r. 1897. Kraków 1898.
81. Szczawnica. Curort in Galizien (po niem. i po franc.). Szczawnica 1898.
82. Nowe ognisko zdrojowisk: Kossów. Kraków, Zakopane, Szczawnica. Rabka, Krynica. Tyg. ilustr. 1900.
83. Odezwa lekarzy ze Szczawnicy do Akademii Umiejętn. P. L. 1907, 486.
84. Szczawnica, Zakład zdrojowo-klimatyczny (Prospekt, po r. 1909).
85. Opis Szczawnicy. Kłosy T. III.
86. **Władysław Szumowski**. Szczawnica. Zakład zdrojowo klimatyczny. Lwów 1910.
87. Idem. Sprawozdanie lekarskie o Szczawnicy za rok 1910. Lwów 1911.
88. Idem. Wody szczawnickie, ich skład i ich działanie lecznicze. Nasze Zdroje 1912.
89. Idem. Drogi rozwoju Szczawnicy. Odczyt na posiedz. Sekcji balneol.-lekarsk. Kraj. Związku Zdrojowisk i Uzdrowisk we Lwowie 2.I 1912. Nasze Zdroje 1912 i osobna odbitka.
90. **W. Szyszło.** Kilka uwag nad wodami Szczawnickiemi. Sprawozd. z tej pracy J. Wyrzykowskiego w P. T. L. W. 1873, 54.
91. **Dr. I.** Wycieczka ze Lwowa do Szczawnicy. Dziennik literac. 1862.
92. **Torosiewicz**, zob. Dz. XIV, 75.
93. Idem. Wody mineralne Szczawnickie w Król. Galicji chemicznie rozebrane (po polsku i po niem.). Kraków 1840; z niem. przełożył Dr. M. To samo skrócone w dodatku do Gaz. Krakow. 1840. po niem. w Buchner's Repert. f. Pharm. 1840 i Notizblatt zur Lemberger Zeitung 1840.
94. **O. Trembecki**. Przewodnik do zdrojów lekarskich w Szczawnicy. Kraków 1861.
95. Idem. Sprawozdanie o zdrojach leczniczych w Szczawnicy z r. 1867. Kraków 1868.
96. Idem. Sprawozdanie o ruchu i postępie zdrojowisk w Szczawnicy w r. 1869. Kraków 1870.
97. Idem. Sprawozdanie o ruchu i postępie zdrojowisk w Szczawnicy w czasie pory kąpielowej w roku 1871. Kraków 1872.
98. To samo z r. 1872. Kraków 1873.
99. To samo z r. 1873. Kraków 1874.
100. To samo z r. 1874. Kraków 1875.
101. To samo z r. 1875. Kraków 1876.
102. To samo z r. 1876. Kraków 1877.
103. To samo w r. 1878. Kraków 1879.
104. To samo w r. 1880. Kraków 1881.
105. **Warszauer**. Sprawozdanie z chorych, leczonych w Szczawnicy podczas pory kąpielowej r. 1858. T. L. 1859.
106. **J. Warschauer.** Sprawozdanie z pory kąpielowej r. 1859 w Szczawnicy. Roczn. Tow. lekarzy polsk. w Paryżu 1859; po niem. Zeitschrift der Gesellschaft der Aerzte zu Wien 1860, VI.
107. **O. Winkler.** Szczawnica. Tyg. ilustr. 1870. 232.
108. **Feliks Wiśniewski**. Szczawnica w Galicyi, zakład zdrojowo-kąpiel. Kraków 1893.
109. **Kaliks Włyński**. Szczawnica. Sprawozdanie lekarskie za rok 1912.
110. To samo za rok 1913.
111. **W. Wojdecki**. Szczawnica. Wrażenia z tegorocznego pobytu. Zdr. 1902, 845.
112. **Wotzelko.** Wiadomości o Szczawnicy. Dziennik wileński 1828.
113. **Wyrzykowski.** Sprawozdanie o ruchu i postępie Zakładu zdrojów leczniczych w Szczawnicy w r. 1874. Kraków 1875.
114. **N. Z.** Wody Szczawnickie, ich skład i ich działanie lecznicze. Nasze Zdroje 1912, Nr. 10 i 11 i osobna odbitka.
115. **Aleksander Zawadzki**. Szczawnica. Gaz. lwow. 1832; także Mnemosyne 1832.
116. **Ludwik Zeischner.** Geognostische Beschreibung von Szczawnica und Szlachtowa. Neue Jahrbücher f. Mineral. Geognosie, Geologie u. Petrefaktenkunde von Leonhard u. Bronn. Stuttgard 1835.
117. Idem. Opis geologiczny Szczawnicy i Szlachtowy. Roczn. Wydz. lek. Uniw. Jagiell. Kraków 1840, 3.
118. **Michał Zieleniewski**. Wody lekarskie Szczawnickie. Kraków 1852; po niem. Wien 1853. Ocena Biblot. warsz. 1852, 152.
119. Idem. Przewodnik illustrowany w podróży do Szczawnicy. Kraków 1869. Ocena tegoż P. L. 1869, Nr. 24.
120. **L. Korczyński**. Kilka uwag ogólnych o urządzeniu Szczawnicy. Pam. P. T. b. T. II.

SZEPETÓWKA.

1. **H. Dobrzycki i W. Mikulski**. Szepetówka, źródło żelazisto-wapienne i zakład kąpielowy; zobacz Dz. I, 51.
2. **Prowizor Dzieżkowski** rozbierał pierwszy wodę mineralną w Szepetówce. Podaje: Dz. XXXIV, 1.
3. **Grum**. Dzieło w 2 tomach o mineralnych wodach. Petersburg 1855. O Szepetówce T. I, 283. Podaje: Dz. XXXIV, 1.
4. Chemik **Dr. Hessel** rozbierał wodę w Szepetówce. Podaje: Dz. XXXIV, 1.
5. **Fortunat Nowicki.** Wiadomość o Zakładzie wód lekarskich w Szepetówce na Wołyniu P. L. 1872.
6. **J. Sowiński**. Kąpiele mineralne w Szepetówce. Tygodn. petersburs. 1841, 302. Treść tego Roczn. Wydz. lekars. Uniw. Jagiell. 1843, VI, 309.
7. Wody żelaziste w Szepetówce w r. 1872. Gaz. lek. 1872, 639.

SZKŁO.

1. **Onufry Bonfigli Liwornczyk**, lekarz J. Gonzagi Myszkowskiego, pisał około r. 1720 o źródle mineralnem w Szkle.
2. **Cranz.** prof. fizjologii w Wiedniu, badał źródła w Szkle. Podaje: Dz. XXXV, 11.
3. **Helzel**. Listy Jana Sobieskiego do żony. Kraków 1860.

Fr. Hoffmann. List o wodach w Szkle. Memoires de l'Academie des sciences. Paris 1762.
5. **Dr. von Karoen**. Sanitäts-Instruktion für die Militär-Badeanstalt zu Szkło in Galizien. Wien 1839.
6. **L. Korczyński**. Zapomniane zdroje. Zdrojowiska 1898.
7. Protomedyk **Krupiński** opisywał popularnie źródła w Szkle co jednak w druku nie wyszło. Podaje: Dz. XXXV, 11.
8. **Liske.** Cudzoziemcy w Polsce. Lwów 1876, 78.

9. Zobacz Dz. I, 39.

10. **Sim. Starovolschii.** Polonia nunc denuo recognita et aucta. Accesserunt tabulae geographicae, cum praefatione Herm. Conringii. Wolferbyli 1656, 37.

11. **Erazm Syxt.** O cieplicach w Szkle ksiąg troje. Zamość 1617. Wyd. II, Warszawa i Lwów 1780 (po łacinie i po polsku).

12. **W. Szumowski.** Parę wiadomości historycznych o źródłach w Szkle w XVIII. wieku. P. L. 1906, 268.

13. **Teod. Torosiewicz.** Rozbiór fizyczno-chemiczny źródeł siarczanych w Szkle. Wyciąg z tej pracy Gaz. lwow. 1835, Nr. 31; także Pam. farmaceut. Sawiczewskiego 1835, II, 150; także Mucmosyna 1838, Nr. 45; także po niemiec. Lwów 1835. Rozbiór ten podaje: Zieleniewski Dz. I, 388.

14. Zobacz Dz. I, 341.

TRUSKAWIEC.

1. **Friedländer.** Das Bad zu Truskawiec in Galizien. Mediz. Jahrb. des k. k. österr. Staates. 1839, 184. W skróceniu: Schmidt's Jahrb. der gesamt. Mediz. Leipzig 1841, 275.

2. **Johann Geistlener.** Ueber den Trink- u. Badekurort Truskawiec. Aerztlicher Kurbericht für das Jahr 1862. Lemberg 1863.

3. Idem. Der Kurort Truskawiec in Ost-Galizien u. seine Mineralquellen. Lemberg 1865.

4. **Kar. Gerus.** Naftusia. Tyg. lek. 1911.

5. **Michael Koch.** Die Mineralquellen zu Truskawiec. Inaug. Diss. Wien 1842.

6. **Edward Krzyżanowski.** Poradnik dla leczących się w Truskawcu. Jasło 1900.

7. **E. Krzyżanowski i T. Praschil.** Sprawozdanie sanitarne zakładu zdrojowo kąpielow. w Truskawcu za rok 1904. Przegl. hygien. 1905, 189.

8. **E. Krzyżanowski.** Regulamin w sprawach najmu mieszkań w uzdrowisku w Truskawcu. Przegl. hygien. 1906, 225.

9. Idem. Przepisy sanitarno-policyjne dla zdrojowiska w Truskawcu. Lwów 1908.

10. **M... n P...y...i.** Wiadomość o Truskawcu. Nowiny 1855, 198.

11. **Mikołaj z Maćkowic (Przedrzymiecki).** Truskawiec z okolicami. Poznań 1850.

12. **Maschek.** Ueber die Heilwickung der Mineralquellen zu Truskawiec. Mnemosyne, Lemberg 1836.

13. Idem. Jak używać kąpieli w Truskawcu i jak w czasie ich brania zachować się należy. Gaz. lwow. 1837.

14. **Bron. Pawlewski.** Rozbiór wody ze zdrojów Bronisławy i Zofii. Sprawozdanie lekarza zdrojowego w Truskawcu za r. 1886. Przemyśl 1887.

15. **Pawlewski.** O ozokerycie truskawieckim. Kosmos 1890, 48.

16. **Zenon Pelczar.** Truskawiec, Zakład zdroj.-kąpiel. Drohobycz 1895.

17. Idem. Truskawiec i jego środki lecznicze, wskazania i wyniki wraz ze sprawozdaniem za r. 1896. Drohobycz 1897.

18. To samo za r. 1897. Drohobycz 1898.

19. To samo za r. 1898. Drohobycz 1899.

20. To samo za r. 1899. Drohobycz 1900.

21. Idem. Truskawiec jako zakład leczniczy. Jasło 1901; także 1902.

22. Idem. Historja rozwoju Truskawca i ulepszenia lat ostatnich. Kraków 1909, odbitka z Przegl. zdroj.-kąpiel. 1909.

23. Idem. Kilka słów w sprawie promieniotwórczości wód w Truskawcu. Pam. polsk. Tow. balneol. III, 1913.

24. **Tadeusz Praschil.** Truskawiec w r. 1904, oraz sprawozdanie zdrojowe za r. 1903. Lwów 1904.

25. Idem. Truskawiec, Zakład zdroj. kąpiel. w Galicyi. Drohobycz 1909.

26. Idem. Wpływ wody Truskawieckiej zwanej „Naftusia", na przemianę materji u ludzi zdrowych i dotkniętych skazą moczanową. P. L. 1904, 341 i dalsze i osobna odbitka.

27. Zobacz Dz. XXXVI, 7.

28. Idem. Zobacz Dz. XXXIII, 39.

29. Idem. Słów kilka o Truskawcu. Pam. polsk. Tow. balneol. II, 1909.

30. Idem. Kilka luźnych uwag o działaniu truskawieckiej Naftusi. Tyg. lek. 1912, Nr. 28 i osobna odbitka. Lwów 1912.

31. **Bron. Radziszewski.** Wynik rozbioru chemicznego niektórych źródeł mineralnych w Truskawcu. Czas. Tow. aptek. 1881, X; także jako dodatek do P. L. 1881, Nr. 20.

32. **Zygmunt Rieger.** Truskawiec w r. 1872. Sprawozdanie lekarskie. Lwów 1873.

33. To samo w r. 1873. Lwów 1874. Sprawozdanie o tem Dra Ściborowskiego. P. L. 1874, Nr. 28.

34. To samo w r. 1874.

35. To samo w r. 1875. Lwów 1876.

36. To samo w r. 1876.

37. To samo w r. 1882.

38. Idem. Zakład zdrojowy Truskawiec w r. 1883 wraz z przewodnikiem.

39. **Jan Rosner.** Truskawiec. Sprawozdanie za rok 1885. Truskawiec 1886.

40. **Ludwik Rydygier.** Truskawiec w cierpieniach dróg moczowych. Med. 1902; także P. L. 1902; także osobna odbitka.

41. **Wł. Skałkowski.** Wody mineralne w dobrach kameralnych w Truskawcu. Lwów 1857.

42. **August Teodorowicz.** Przyroda i literatura Truskawca. Drohobycz 1914.

43. **Teodor Torosiewicz.** Physikal. chemische Untersuchung der Mineralquellen zu Truskawiec bei Drohobycz in Kgr. Galizien. Buchner's Repert. f. Pharm. 1836, LV; także osobna odbitka 1836. Wyjątki z Pam. farmac. krak. 1836, III, 107; także Rozmait. lwow. 1836; także Mucn.osyne 1836.

44. Idem. Beitrag zur Kenntniss der Mineralquellen zu Truskawiec. Untersuchung der neuentdeckten Quelle neben dem Ferdinandsbrunnen u. Beschreibung des in Truskawiec vorkommenden Fossils „Ozokerit", (Bergwachs) genannt. Buchner's Repert. f. Pharm. 1837, XI, 395; także Mucemosyne 1837 Nr. 25; to samo Rozmait. lwow. 1837, Nr. 37.

45. Idem. Źródła słono-gorzkawe w Truskawcu rozebrane chemicznie. Gaz. lwow. 1842, 283; także Buchner's Repert. f. Pharm. 1842, 337. W skróceniu Schmid's Jahrb. d. gesament. Mediz. 1842, 146; także Oesterr. Wiener Zeit. 1842.

46. Idem. Beitrag zur Kenntniss der Mineralwässer zu Truskawiec u. Bestimmung des Chlorammoniums in der Ferdinandsquelle, wie auch in der Bittersalzquelle. Buchner's Repert. f. Pharm. 1842, 318; także Mnemosyne 1843.

47. Idem. O wodach mineralnych w Truskawcu. Gaz. lwow. 1843, Nr. 47.

48. **Feliks Trompeteur.** Mineralquellen von Truskawiec in Galizien. Sambor 1860, 41.

49. Jak używać kąpieli w Truskawicach i jak w czasie ich brania zachować się należy. Gaz. lwow. 1837.

50. Przegląd postępu wiadomości o wodzie tru-

skawieckiej. Roczn. Wydz. lek. Uniw. Jagiell. 1840, III, 312; także 1843, V[I], 285.

51. Z Truskawca. Nowiny 1855, II, 135; to samo Nowiny 1857, II; to samo Nowiny 1858, II.

52. Truskawiec. Tyg. ilustr. 1872, 213.

53. Sprawozdanie Zarządu zdrojów. w Truskawcu za r. 1879.

53. To samo za r. 1880.

54. To samo za r. 1886. Przemyśl 1887.

56. Truskawiec, zakład zdrojowo-kąpiel. Sprawozdanie lekarza zdrojów. za r. 1887. Przemyśl 1888.

57. Truskawiec, zakład zdrojowo-kąpiel. i stacja klimatyczna. Truskawiec i Drohobycz 1893.

58. Sprawozdanie sanitarne zakładu zdrojowo-kąpiel. w Truskwcu za r. 1908. Przegl. hygien. 1909, 157.

59. Truskawiec, zakład zdroj.-kąpiel. (Prospekt).

60. **Franciszek Turek.** Sprawozdanie lekarskie o skutkach kąpieli i wód do picia w Truskawcu w lecie 1849 r. (Sprawozdanie o skuteczności wód truskawieckich). Gaz. lwow. 1850 Nr. 21.

61. To samo 1850. Gaz. lwow. 1851 Nr. 47.

62. To samo 1851. Gaz. lwow. 1852 Nr. 20; także T. L. 1852, 81.

63. To samo 1852. Gaz. lwow. 1853, 27.

64. **Ant. Ed. Unger.** Nachricht von den Mineral Trink u. Badequellen im Kurorte Truskawiec in Galizien und deren zweckmässiger Benützung. Wien.

56. **Gustaw Adolf Wolf.** Analyse der Mineralquelle von Truskawiec. Lemberg 1860.

66. Idem. Analiza źródła Bronisławy w Truskawcu wraz z przeglądem tablicarnym fizykalnych i chemicznych własności wszystkich w tem miejscu kuracji znajdujących się źródeł kąpielowych i do picia. Lwów 1861.

67. **J. Wyczyński.** Ueber das Schweffelvorkommen bei Truskawiec. Verhandl. d. k. k. geolog. Reichsanstalt 1887, 249.

WIELICZKA.

1. **Feliks Boczkowski.** Wiadomość krótka o kąpielach słonych w Wieliczce. Kraków 1837.

2. Idem. Anzeige über die Wirkungen u. den Gebrauch der Soolenbäder in Wieliczka. Wien 1837.

3. Idem. Die Soolenbäder zu Wieliczka im Sommer 1839. Mediz. Jahrb. d. k. k österr. Staates 1840, 659; to samo skrócenie Schmidt Jahrb. T. XXX, 280.

4. Idem. O Wieliczce pod względem historji naturalnej, dziejów i kąpieli. Bochnia 1843.

5. **Jendl.** Krótki rys topograficzno-lekarski Wieliczki. Odczyt na posiedz. Tow. lek. krak. 6.V 1876. Zobacz protok. P. L. 1877 Nr. 16.

6. **Mechoffer.** Die Wieliczkaer Badeanstalt. Mnemosyne 1839.

7. **F. Sawiczewski** rozbierał wdę wielicką. Majer, obraz postępu nauki lek. podaje ten rozbiór (Rocznik Wydz. lek. Uniw. Jag. 1840, 309); także Zieleniewski Dz. I, 372, str. 165.

8. Zobacz Dz. XIV, 66.

9. Zobacz Dz. XIV, 73.

10. Krótka wiadomość o kąpielach słonych w Wieliczce. Gaz. lwow. 1835; także Gaz. Krak. 1836.

11. Ueber die Salzsoole nud die Soolenbäder zu Wieliczka Mediz. Jahrb. des k. k. österr. Staates, 1838, 360.

12. Kąpiele w Wieliczce Przyjac. ludu 1839, 389.

13. Postęp wiadomości o wodzie wielickiej w r. 1837 do 1839. Roczn. Wydz. lek. Uniw. Jag. 1840, III, Oddz. 2, 309.

14. O kąpielach solnych porowych w r. 1839. Dodat. nadzwycz. do Gaz. lwow. 1840, Nr. 57.

WYSOWA.

1. **A. Aleksandrowicz** rozbierał chemicznie wodę ze zdrojów w Wysowej. Czy drukowane, nie wiadomo. Wiadomości o tem i rozbiory podaje Zieleniewski, zobacz Dz. XXXVIII, 7.

2. **Jarosz.** Wysowa. Sprawozdanie za rok 1896. Kraków 1897.

3. **Bron. Radziszewski.** Rozbiór chemiczny wód lekarskich w Wysowej. Czasop. Tow. aptek. 1882, XI, 133 i osobna odbitka Lwów 1882.

4. **K. Trochanowski.** Chemiczny ilościowy rozbiór wody mineralnej wysowskiej. Sprawozd. Komisji fizjograf. Akad. Umiej. krak. 1879, XIII.

5. Wysowa w Galicji, zakład zdroj.-kąpiel. Kraków 1882.

6. Wysowa w Galicji. Kraków 1886; po niem. 1887.

7. **M. Zieleniewski.** Kilka słów o wodach lekarskich w Wysowy. Kraków 1859; także R. T. N. K. 1859, XXVI, 92; po niem. Teschen 1859; treść tego Roczn. Tow. lekarsk. wileńsk. 1860, 363.

ZAKOPANE.

1. **Wł. Anczyc.** Zakopane i lud podhalański. Tyg. ilustr. 1874, 27.

2. **Kazimierz Bartoszewicz.** Trzy dni w Zakopanem. Z notat emeryta. Kraków 1899; także Kurjer Polski 1890; także Kraj 1890.

3. **Leonard Bier.** O zakładzie do czyszczenia wody kanałowej w sanatorjum zakopiańskiem. P. L. 1904, 376.

4. Idem. Asanacja Zakopanego, usuwanie nieczystości miejskich. P. L. 1904, 183.

5. Idem. W sprawie usuwania nieczystości w Zakopanem. Referat na posiedz. Wydz. zdrojow. i miejsc klimat. Tow. hygien. warsz., zobacz protokół tegoż posiedz. Zdr. 1904, 354; tam dyskusja.

6. **K. Chełmoński.** Choroby zakaźne i śmiertelność w Zakopanem. Odczyt na posiedz. Tow. hygien. warsz. 26.II 1912, zobacz protok. tegoż posiedz. P. T. L. W. 1912, 351.

7. **Andrzej Chramiec.** Regulamin, obowiązujący w zakładzie leczniczym na Chramcówkach w Zakopanem. Kraków 1887.

8. Idem. Zakład Dra Chramca w Zakopanem. Kraków 1893.

9. To samo Lwów 1896.

10. Idem. Zakopane — stacja klimatyczna. Sprawozdanie z 10-ciu lat istnienia i krótki opis. Kraków 1896.

11. **Chwistek.** Zakopane. Kraków 1889.

12. Idem. Zakopane (korespondencja). P. L. 1896, 452.

13. **Z. Czaplicki** i **K. Dłuski.** Działalność sanatorjum dla chorych piersiowo w Zakopanem, od 10 listopada 1902 r. do 30 kwietnia 1904. Med. 1904, 498; także P. T. L. W. 1904, 481.

14. Idem. Rzut oka na działalność i wyniki lecznicze w sanatorjum dla chorych piersiowo w Zakopanem. P. L. 1904, 363.

15. **K. Dłuski.** Kilka słów o sanatorjum i metodzie leczniczej w Zakopanem. P. L. 1904, 74.

16. Idem. Sprawozdanie z działalności sanatorjum dla chorych piersiowych w Zakopanem od dnia 1.V 1904 do dnia 1.IV 1905. Med. 1905, 429; także Pam. polsk. Tow. balneol. I, 1905.

17. Idem. Trzecie sprawozdanie z działalności sanatorjum dla chorych piersiowo w Zakopanem. Med. 1906, 760.

18. **K. Dłuski i M. Rozpędzichowski.** IV sprawozdanie z działalności Sanatorjum dla piersiowo chorych w Zakopanem. P. L. 1908.

19. Idem. V sprawozdanie itd. jak 18. P. L. 1909. 334.

20. **K. Dłuski.** Uwagi o wskazaniach do leczenia gruźlicy płuc w Zakopanem. Nowiny lekar. 1910, Nr. 1 i 2.

21. **K. Dłuski i St. Rudzki.** VI sprawozdanie z działalności Sanatorjum dla chorych piersiowych w Zakopanem, r. 1909. Kraków 1910; także P. L. 1910.

22. To samo VII sprawozdanie r. 1910. P. L. 1911. Ocena tego Dra O. Hewelkego. Zdr. 1911, 52.

23. **Z. Dobieszewski.** Przewodnik do klimatycznego leczenia. Warszawa 1878.

24. **H. Dobrzycki.** Sanatorjum dla chorych piersiowych w Zakopanem. Zdr. 1903, 277.

25. **Fejleton.** Sanatorjum dla chorych piersiowych w Zakopanem. Nowiny lekars. 1901, 206.

26. **Wład. Florkiewicz.** O klimacie górskim Podhala tatrzańskiego i stacji klimatycznej w Zakopanem. Med. 1894 898; także Warszawa 1894.

27. Idem. Zakopane jako stacja klimatyczna na Podhalu tatrzańskiem. Almanach Tatrzański, 1894/5.

28. **Tadeusz Gabryszewski.** Zakopane na przełomie. Sprawozdanie lekarza klimatycznego. Zakopane 1918.

29. **Gaik.** Zakopane. Przegl. zdrojowy 1904.

30. **Gantkowski.** Zakopane pod względem leczniczym. Referat na posiedz. Wydz. lek. Tow. Przyjaciół Nauk w Poznaniu dnia 2 X 1908, zobacz protokół tegoż posiedz. P. L. 1908. 593.

31. Gazeta Zakopiańska, wydawca Będzikiewicz 22 numerów w r. 1893.

32. Goniec Tatrzański, wydawca Grzegorzewski. 2 numery w r. 1896.

33. **T. Janiszewski.** Bibliografja zakopiańska Przegląd zakopiański 1899 Nr. 18 i dalsze. 1900 Nr. 5 i dalsze.

34. Idem Zakopane. Stacja klimatyczna w Tatrach Kraków—Zakopane 1899.

35. Idem. O Zakopanem. Führer durch die Bade, Brunnen u. Luftkurorte — Verzeichniss von Mittel-Europa. Wien 1899.

36. Idem. Zakopane jako stacja klimatyczna Odbitka z Kalendarza tatrzańskiego. Kraków 1901.

37. Idem Urządzenia sanitarne Zakopanego w walce z gruźlica Zdr. 1904. 266.

38. Zobacz Dz. XVIII. 36.

39. Jednodniówka Zakopiańska. 1898.

40. **Edward Jelinek.** Zakopane w polskych Tatrach. Praha 1893.

41. **Jordan i Ponikło.** Referat w sprawie osady: Nowe—Zakopane—Czarnolesie. 1898.

42. **K.** Wzmianki o Zakopanem. P. L. 1872. 195.

43. Zobacz Dz. XXVII. 11.

44. **A. Klesk.** Korespondencja z Zakopanego. Nowiny lek. 1910. zesz. 9.

45. **K. Kolbenheyer.** Die klimatischen Verhältnisse der Central-Karpaten und ihrer Umgebung. Jahrb. d. ungar. Karpathenvereines 1890. XVII. 30.

46. Rozprawy o Zakopanem w Komisji balneol. Tow. lek. krak. 22.III 1877. P. L. 1877, 203.

47. **Leon Kryński.** Wyniki badań bakterjologicznych powietrza w Zakopanem. Pam, Tow. tatrzańskiego 1892.

48. Kurjer Zakopiański, wydawca Z. Jeleń. 8 numerów w r. 1892.

49. **J. Edl. v. Mehoffer.** Das pittoreske Oesterreich oder Album der österr. Monarchie. Galizien. Wien 1842, 2.

50. **Adolf Neuwelt-Nowaczyński.** Sanatorjum w Zakopanem, fejleton. Słowo 1902, Nr. 273.

51. Zobacz Dz. XXXIII. 82.

52. **K. Olszewski.** Rozbiór chemiczny wody tatrzańskiej z 4-ch miejscowości. Pam. Tow. Tatrzań. VIII, 93.

53. **Mieczysław Orłowicz.** Plan rozwoju Zakopanego i innych polskich letnisk podtatrzańskich. Warszawa 1920.

54. **W. Piasecki.** Zakład wodoleczniczy w Zakopanem. Kraków 1880.

55. Idem. Porządek domowy w zakładzie przyrodoleczniczym na Klemensówce w Zakopanem. Kraków 1880.

56. Idem. Zakład przyrodoleczniczy „Klemensówka" u podnóża Tatr w powiecie Nowotarskim w Galicji. Kraków 1880.

57. Idem. O kąpielach parowych i słoneczno-powietrznych, nadmieniając zarazem o swoim zakładzie hydropatyczym w Zakopanem, mającym w swoim zakresie i ten sposób leczniczy. Odczyt na XVII posiedzeniu sekcji lwowsk. Tow. lek. galic. 1880.

58. Idem. Dzieje zakładu wodoleczniczego w Zakopanem Pam. Tow. Tatrzańsk. 1883.

59. Idem. Zakopane. stacja klimatyczno-lecznicza z zakładem przyrodo leczniczym Dra Piaseckiego. Kraków 1883.

60. Idem. Prospekt zakładu leczniczego na Klemensówce. Kraków 1885; także 1888.

61. Idem. Zakład wodoleczniczy Klemensówka. Kraków 1891.

62. To samo 1894.

63. **R. Pinder.** Zakopane im Winter. Jahrb. ungar. Karpathen-Verein 1893.

64. **Poniatowski.** Studja dla projektu centrali hydroelektrycznej w Zakopanem. Czasop. techniczne 1903.

65. **Ponikło.** Zakopane. jako miejsce klimatyczne. Kraków 1890; także P. L. 1890.

66. Idem. Zakopane w pełnej zimie. Czas 1891, Nr. 11.

67. Idem. Projekt assanacji Zakopanego. P. L. 1892.

68. Idem Zakopane in der polnischen Tatra in Galizien als klimatische Höhenstation. Wien 1893.

69. Zobacz Dz. XXXIX. 41.

70. Przegląd zakopiański. czasopismo wychodzi od r. 1899.

71. **A. Puławski.** Sprawozdanie z wycieczki za granicę. (Sanatorjum w Zakopanem, zakład Ebersa w Orkwenicy) Kron lek. 1903.

72. **Stanisław Eliasz-Radzikowski.** Zakopane, klimatischer Kurort in der polnische Tatra in Galizien Bäder Almanach, Berlin 1895.

73. Idem. Zakopane przed stu laty. Pam. Tow. Tatrzańskiego 1901 60.

74. Idem O Zakopanem. Spostrzeżenia z doświadczenia wieloletniego. Pam. polsk. Tow. balneol. III. 1913.

75. **E. Rossberg.** Reiseeindrücke aus Galizien und Ungarn. II—III, Zakopane Frankenberger Tagbl. 1879.

76. **J. Różycki.** Korespondencja z Zakopanego. P. L. 1912.

77. **Wł. Ściborowski.** Kilka słów o Zakopanem P. L. 1877, Nr. 18.

78. **J. Skłodowski.** Sanatorjum dla chorych piersiowych w Zakopanem. Gaz. lek. 1903, 329 i dalsze.
79. **K. Z. Skrzyński.** Z Zakopanego. Czas 1894; także 1895.
80. **E. Sokal.** Kilka słów o uzdrowotnieniu Zakopanego. Referat na posiedzeniu Wydz. zdrojow. i miejsc. klimat. Tow. hygien. warsz. Zdr. 1904, 81; tam dyskusja.
81. **Wład. Szaynok.** W sprawie centrali hydroelektrycznej i użycia energji wody w Zakopanem. Czasop. technicz. 1904.
82. **Wojciech Szukiewicz.** Zakopane w zimie. Wędrowiec 1894.
83. Idem. Zakopane. Wędrowiec 1904, 7 i dalsze.
84. **Zygmunt Wąsowicz.** Widoki dalszego rozwoju Zakopanego. Kraków 1908. Odbitka z Przewodn. kąpiel.
85. **E. Weidel.** W sprawie rozwoju Zakopanego. Zdr. 1907, 50.
86. **August Witkowski.** Sprawozdanie ze spostrzeżeń magnetycznych, wykonanych w Zakopanem w lecie 1898. Odbitka z X tomu Prac matem.-przyrodn. Warszawa 1899.
87. Idem. Spostrzeżenia nad elektrycznością atmosferyczną w Zakopanem. Rozprawy Akad. Umiej. Kraków 1902; także Bull. Intern. Acad. 1902.
88. Idem. Zakopiańskie słońce. Myśl, Warszawa 1904.
89. Idem. Spostrzeżenia perheliometryczne w Zakopanem w lecie r. 1903. Sprawozd. Komisji fizjograf. Akad. Umiej. Kraków 1905, 48 i dalsze.
90. Korespondencja z Zakopanego. Tyg. powsz. 1880, 586.
91. Zakopane. Czasopismo pod red. Dr. Żychonia, 3 numery w r. 1891.
92. Zakopane, stacja klimatyczna, sprawozdanie z 10 lat istnienia i krótki opis. Kraków 1869.
93. W sprawie rozwoju Zakopanego. Czas 1899, Nr. 208, 209.
94. Jeszcze słówko o Zakopanem. Nowa Reforma 1899. Nr. 205.
95. Prospekt hotelu-pensjonatu „Klemensówka" w Zakopanem. Zakopane w październiku 1899.
96. Zakopianin. Czasop. wyd. F. Doefler. 5 numerów w r. 1899.
97. Zakopane i Tatry. Kalendarzyk tatrzański. Kraków 1901.
98. Także to samo Kraków 1903.
99. Zakopane i jego okolice. Przewodnik dla zwiedzających. Warszawa 1905.
100. Zakopane 1908 (z planem sytuac.). Kraków 1908.
101. Sanatorium w Zakopanem. Sprawozdanie z posiedzenia stowarzyszenia udziałowców. Zdr. 1909, 51.
102. Sanatorium dla chorych piersiowych Dra Dłuskiego w Zakopanem. Sprawozd. z posiedz. Rady nadzorczej. Zdr. 1910, 419.
103. Krótki przewodnik po Zakopanem i okolicy. (Z planem ilustr.). Bez daty i miejsca druku. Nakład kraj. Związku turystycznego.
104. Sanatorium dla chorych piersiowych Dra K. Dłuskiego w Zakopanem. Prospekt.
105. **M. Zieliński.** Nowo utworzona stacja klimatyczna lecznicza w Zakopanem. Warszawa 1888. Odbitka z Biesiady literac. 1888 Nr. 27 i 28.

ŻEGIESTÓW

1. **A. Aleksandrowicz.** Wypadki rozbioru chemicznego wody żegiestowskiej, uskutecznionej w r. 1867. P. L. 1868.
2. Idem. Rozbiór chemiczny wody lekarskiej (szczawy magnezjowo-wapienno-żelazistej) żegiestowskiej. Kraków 1869; także R. T. N. K. 1870, 111.
3. **Wład. L. Anczyc.** Żegiestów. Tyg. ilustr. 1862, 159.
4. **F. Gogojewicz.** Zdroje lekarskie w Żegiestowie w obwodzie sądeckim w Galicji. Wrocław 1861.
5. Idem. Żegiestów w porze zdrojowej 1864 r. Kraków 1865.
6. Idem. Kilka słów z powodu artykułu Zieleniewskiego: Zdroje lekarskie w pobliżu Krynicy. P. L. 1865.
7. Idem. Korespondencja z Żegiestowa. P. L. 1866, Nr. 18.
8. **Władysław Hojnacki.** Sprawozdanie Zakładu zdrojowo-kąpiel. i stacji klimatyczn. Żegiestów za r. 1894, 95 i 96. Kraków.
9. Zobacz Dz. XXVII, 10.
10. **L. Korczyński.** Żegiestów w roku 1892 (rękopis w posiadaniu zarządu zakładu).
11. Zobacz Dz. XVIII, 80.
12. **Bolesław Lutostański.** Żegiestów w Galicji. Kraków 1874; także Dodatek do P. L. 1874 Nr. 19; Sprawozdanie o tem Dra Ściborowskiego P. L. 1874 Nr. 28.
13. Idem. Żegiestów, zakład zdroj.-kąpiel. i stacja klimatyczna. Kraków 1887.
14. **Władysław Mikucki.** Żegiestów, jego środki lecznicze, wskazania i przeciwwskazania wraz z częścią informacyjną. Kraków 1901.
15. **Karol Mohr.** Uwiadomienie o wodzie mineralnej żegiestowskiej. Kraków 1849.
16. Idem. Bakanntmachung über das Żegiestower Mineralwasser. Neu-Sander 1849.
17. **K. Olszewski.** O oznaczeniu ilości żelaza w wodzie żegiestowskiej. P. L. 1886, 278.
18. **T. Piotrowski.** Wpływ powietrza i słońca na organizm człowieka z uwzględnieniem kąpieli słoneczno-powietrznych w Żegiestowie. Pam. polsk. Tow. baleolog. II, 1909.
19. **Wł. Ściborowski.** Listy ze zdrojowisk podkarpackich IV. O Żegiestowie. T. L. 1864, 385.
20. Idem. Kilka słów o wodzie żegiestowskiej, jej działaniu i zastosowaniu leczniczem. Kraków 1869.
21. Zobacz Dz. XVIII, 102.
22. **T. Szczepański.** Sprawozdanie z ruchu i postępu w zakładzie zdrojowo-kąpiel. w Żegiestwie w rku 1874. Kraków 1875.
23. To samo w r. 1875. Kraków 1876.
24. To samo w r. 1876. Kraków 1877.
25. To samo w r. 1877. Kraków 1878.
26. To samo w r. 1880. Kraków 1881.
27. To samo w r. 1881. Kraków 1882.
28. Idem. List z Żegiestowa. P. L. 1877. Nr. 26.
29. Idem. Nowy sposób napełniania wody żegiestowskiej. P. L. 1878. 282.
30. Idem. Żegiestów, zakład lekarsko-zdrojowy i kąpielowy. Kraków.
31. **K. Trochanowski.** Rozbiór chemiczny wody lekarskiej w Żegiestowie. Kraków 1898.
32. Idem. Chemiczny ilościowy rozbiór borowiny żegiestowskiej. Nowy Sącz 1898.
33. Idem. Nowy rozbiór wody i borowiny żegiestowskiej. P. L. 1898.
34. **Kazim. Zaorski.** Zakład kąpiel. i stacja klimatyczna Żegiestów w ostatniem trzechleciu (1887, 88, 89). Kraków 1890.
35. **Zlarko.** Działanie lecznicze wody żegiestowskiej. Med. 1901, 373.
37. Korespondencja z Żegiestowa. P. L. 1868, 355.

38. Żegiestów. Tyg. ilustr. 1872, 252.
39. Żegiestów. Tyg. powszech. 1881, 510.
40. Sprawozdanie z ruchu i postępu w Zakładzie zdroj.-kąpiel. w Żegiestowie w r. 1882.
41. Korespondencja z Żegiestowa. Czas 1885, Nr. 147; także 1885, Nr. 168.
42. Zarząd. Żegiestów w roku 1890. Tarnopol 1891.
43. Żegiestów. Tyg. ilustr. 1895, Nr. 21.
44. Żegiestów-zdrój. Prospekt, 1910.
45. O wodzie mineralnej żegiestowskiej. Gaz. lek.
46. Zobacz Dz. I, 359.

RÓŻNE.

1. **A. F. Adamowicz.** O wodach mineralnych w gubernji Kowieńskiej. P. T. L. W. 1851, 75.
2. Woda żelazista Bartodziejska w powiecie Pułtuskim. Gazeta Polska 1861.
3. **Blumer.** Comment. de diversa indole aquarum et pranipue de fonte Smordoniano in M. D. Lithuaniae. Regiomonti 1789.
4. Nowy zdrój mineralny w kraju i nowe uzdrowisko polskie. Zdr. 1909, 544 (woda w Brzeziu).
5. **Józef Celiński.** O rozbiorze wody w studni wykopanej we wsi Siekierki. Roczn. Tow. król. warsz. Przyjaciół Nauk, 1818 i osobna odbitka.
6. Idem. Opis rozbioru wody mineralnej w Domu Szubertów przy ul. Grzybowskiey i Ciepłey. Roczn. Tow. warsz. Przyjaciół Nauk 1823, 40.
7. **A. Erblicki.** Wody mineralne w okolicach miasta Wyszkowa. P. T. L. W. 1870, 18.
8. **A. Fuchs** i **B. Knichowiecki.** Analiza źródeł Inowłodzkich i iłu borowego; zobacz Dz. I, 51, str. 93.
9. **W. H. Gawarecki.** Opis topograficzno-historyczny ziemi Wyszogrodzkiej, nateraz w obwodzie i województwie Płockiem położnej. Warszawa 1828 (woda w Rybakach).
10. **St. Glixelli** i **Bol. Miklaszewski.** Woda ze źródła „Wieniec“ w majątku Brzezie L. bar. Kronenberga. Zdr. 1910, 38; także Chemik polski 1910, 52.
11. Przewodnik do źródła Fryderyka w Gnieźnie. Gniezno 1889.
12. **Paweł Boufał Hoppen.** O wodach birżańskich. 1791, bez miejsca druku.
13. Fizyk **Jaworki** i chemik **Lichani** wykonali analizy źródeł mineralnych w Inowrocławiu; zobacz artyk. o Inowrocławiu w Dz. I, 51, str. 87.
14. Krótka wiadomość o wodzie mineralnej Jaworznickiej. Dziennik Rządowy W. M. Krakowa 1818, Nr. 3997.
15. Kąpiele kruszcowe jurowieckie. Pom. farmac. krak. Saniczewskiego, 1836, 290. Wyciąg Roczn. Wydz. lek. Uniw. Jagiell. 1843, 290; także Leonhards Jahrb. d. Mediz. 1838, 43.
16. Analysis czyli opisanie wód mineralnych w szczególności zaś Kozińskich w Królestwie Polskiem, a to w powiecie Krzemienieckim województwa Wołyńskiego znajdujących się. 1773.
17. Wody lekarskie Kozińskie. Zdrojowiska 1873, 1.
18. Woda krakowska. Gaz. krakow. 1844.
19. **M. Kramski.** Króciutki opis źródeł mineralnych w Myśliczowie i ich skutkach na ożywiony organizm ludzki.
20. **Joh. Andr. Krupiński.** Protomed. Caes. Reg. Wiadomość o rozciekach w powszechności, w szczególności zaś o wodzie mineralnej Kozińskiej. Poczajów 1782.
21. **Edw. Ign. Kube (Hube?)** i **Wisłocki** rozbierali w r. 1836 wodę w Jurowcach. Rozbiór ten podany w Pam. farmaceut. 1836, 294.
22. **G. Ł.** Opisanie historyczne i statystyczne województwa Płockiego. Kalend. politycz. Król. Polsk. 1828. (Wzmianka o wodzie podobnej do Salzbrunskiej na Rybakach).
23. **Walery Łoziński.** Wiadomość z początku XIX wieku o istnieniu źródła żelazistego w Pielawie koło Buczacza. Kosmos 1904, 418.
24. **J. Macheid.** Źródło „niebieskie“. Zdr. 1900, 625. (Źródło niedaleko Tomaszowa Rawskiego we wsi Brzostówce).
25. **W. Macudziński.** Korespondencja z Jasła. Wody mineralne bobreckie. P. L. 1870.
26. Idem. Wiadomość o Bóbrce. Jasło 1871. (Rozbiór wody prof. Stopczańskiego).
27. **F. Malinowski.** Nowe źródło siarczane „Wieniec“. Przegląd chor. skórn. i wener. 1909, 379.
28. **Fr. Marczykiewicz.** Hidrografja miasta Krakowa i jego okręgu. Kraków 1847, (str. 81 o solance na rynku krak., o wodzie jaworznickiej, krzeszowickiej).
29. **Stanisław Markiewicz**, opisał Inowłódź; zobacz Dz. I, 51.
30. Melniczenko koło wsi Gruszki pod Tłumaczem. Rozbiór tej wody wykonany przez Nimhina? znajduje się w dziele Hardtla, zobacz Dz. I, 81, str. 464.
31. **T. Narbutt.** Wiadomość o źródłach słonych na Litwie. Ondyna 1845, I, 17.
32. **J. Noth.** Ueber eine beim Abbohren eines Naphtabrunnens in Bóbrka aufgeschlossene Mineralquelle. Verhandl. d. Geolog. Reichsanst. 1869, 139.
33. Rozbiór chemiczny wody w Nowosielcach koło Brzeżan, wykonany przez Dra Rhodinsa, znajduje się w Torosiewicza, zobacz: Dz. I, 313, str. 147.
34. **K. Olszewski.** Rozbiór wody w Tuzańsku. Odczyt na posiedz. Komisji balneol. Tow. lek. krak. zobacz protokół P. L. 1878.
35. Idem. Rozbiór chemiczny wody żelazistej ze Zwierzyńca. Sprawozdania Komisji fizyograf. 1876, 81 i odbitka. Kraków 1876.
36. Opraszyna pod Maydanem Średnim koło Otynji. Rozbiór tej wody siarczanej? znajduje się w zobacz: Dz. I, 81, str. 467.
37. **A. Orłowski.** Rozbiór jakościowy wody mineralnej żelazno-wapienno-alkalicznej z Wyczkowa. Gaz. lek. 1870.
38. **J. hr. Ostrowski.** „Modre wody“ nad Pilicą. Referat na posiedz. Wydz. balneol.-klimat. Tow. hyg. warsz. Zobacz protokół tegoż posiedz. Zr. 1911, 623; tam dyskusja.
39. Nowe zdrojowisko słono-jodo-bromowe w Podlutym w obwodzie Stryskim w Galicji. P. L. 1866, Nr. 6.
40. Wzmianka o źródle siarczanem w Rabszczyźnie. Tyg. Petersbur. 1844, 471.
41. **S.** Korespondencja. Podgórze pod Krakowem (wiadomość o nowo odkrytych dwóch źródłach siarczanych). P. L. 1865.
42. **Floryan Sawiczewski.** Woda słona krakowska. Roczn. Wydz. lekars. Uniw. Jagiell. T. VIII, Oddz. II, 125.
43 **Władysław Ściborowski.** Listy ze zdrojowisk podkarpackich. List IV. Żulin. T. L. 1864, 385.
44. **Witold Skórczewski.** Nowe źródło alkaliczno-słone jod zawierające w Słonem pod Tarnowem. P. L. 1910, Nr. 26 i odbitka.
45. Wiadomość o nowo odkrytych wodach mineralnych w Słubicach pod Warszawą. Pam. politycz. i histor. 1785.

46. **A. Stopczański** rozbierał wodę w Bóbrce. Rozbiór ten podaje zobacz Dz. I, 122.
47. **Karol von Tieffenbach.** De fonte minerali hydro sulfurico Smerdaniano in gubernio Volynensi 1812.
48. Idem. Commentatio de fonte Smerdoniano. 1816.
49. **C. T. Titz.** Beschreibung des Korsower mineralischen eisenhaltigen Wassers. Lemberg 1806; także po polsku, Lwów 1807.
50. **Theod. v. Torosiewicz.** Analyse der Drohobyczer, Bolechower und Starosoler Salzsoolen—Mutterlangen. Buchner's Repert. f. Pharm. 1830; także Mucmosyne 1830, 30. Wyjątek z tego po polsku. Rozmait. lwow. 1831.
51 Idem. O wodzie mineralnej w Sokolnikach. Pam. farmaceut. krak. 1835, 135; także Mucmosyne 1835, 179.
52. Idem. O wodach lekarskich w Pogórzu, Swoszowicach, Wieliczce, Iwoniczu, tudzież o powietrzu atmosferycznem w kopalniach Wieliczki. Roczn Wydz. lek. Uniw. Jagiell. 1841, T. IV. Oddz. II, 356; także osobna odbitka; także Buchner's Repert. f. Pharm. 1841, XXIV, 1. Wyciągi w Roczn. Wydz. lek. Uniw. Jagiell. 1843, VI, Oddz. II.
53. Zob. Dz. XIV, 75.
54. Idem rozbierał wodę z Uherca, gdzie dawniej istniał zakład kąpiel. Rozbiór ten znajduje się w zobacz: Dz. I, 81, str. 466.
55. Woda gorzka przeczyszczająca we wsi Turzańsk. P. L. 1878, 50.
56. Uherce. Rozmait. lwow. 1837, Nr. 27; także Mucmosyne 1837, Nr. 71.
57. **Wawnikiewicz.** Rozbiór jakościowy wody mineralnej z Olniany. Gaz. lek. 1868, 441.
58. **J. A. Wilcke.** Bekanntmachung eines neuentdeckten Mineralwassers in der Stadt Zamość. Zamość 1803.
59. **Wojnicz.** O wodzie Łuckiej (na Wołyniu). Zobacz protok. posiedz. dnia 26-XII 1913 Polsk. Związku lekarzy i przyrodn. w Petersburgu.
60. Wzmianka o źródle ciepłem we wsi Wyżnicy w Lubelskiem. Gaz. codzienna warsz. 1860.
61. L. Z. O źródle w Turasówce. Tyg. krak. 1854, 151.
62. Nowy zdrój mineralny w kraju i nowe uzdrowisko polskie. Zdr. 1909, 544. (Brzezie pod Włocławkiem).
63. Wiadomość o 4-ch mało znanych zdrojowiskach lekarskich w Galicyi. Pam. Tow. lek. warsz. 1860, 360.

UZDROWISKA.

1. Zakład kuracyi wodnej w Batkowie. Dziennik literac. Lwów 1858, II, 700.
2. Z Czarnieckiej Góry pod Niekłaniem. P. L. 1893, Nr. 35.
3. Zobacz. Dz. III, 22.
4. **Władysław Misiewicz.** Czarniecka Góra. Stacya klimatyczna leśno-górska; szkic z klimatologji krajowej. Zdz. 1894, 351 i osobna odbitka.
5. **W. Smoleński.** O celach i zadaniach przyrodolecznictwa i stosowaniu metody tej w Górze Czarnieckiej. Referat na posiedz. Wydz. zdrojow. Tow. hygien. warsz. Zobacz protokół tegoż posiedz. Zdr. 1912, Zesz. 10, 746; tamże dyskusja.
6. **B. Schwartz.** Opis lekarski okolic Dąbrowicy. T. L. 1856, 201.
7. **Aleksander Harasowski.** Delatyn, miejscowość klimatyczna i kąpielowa w Galicyi. Lwów 1910.
8. Zakład w Grodzisku. Zdr. 1909, 67.
9. Grodzisk, Zakład leczniczy i sanatoryum. Warszawa 1911.
10. **B. Malewski.** O dyetetycznem leczeniu chorych w Zakładzie leczniczym w Grodzisku. Zdr. 1919 Nr. 5 i osobna odbitka.
11. **Karol Tokarski.** Grodzisk. Zakład hydropatyczny i kąpielowy. Zobacz: Dz. I, 51.
12. **Selzer.** Wyniki leczenia w uzdrowisku lucowem w Hołosku. Tyg. lek. 1909, 565.
13. To samo. Tyg. lek. 1911.
14. **S. Bernstein.** Inowłódź. Stacya klimatyczna leśna oraz letnie mieszkania, zobacz: Dz. I, 51.
15. Expertyza rzeczoznawców co do sanitarnej wartości Inowłodza; drukowane w Dz. XLII, 14.
16. Jaremcze. Miejscowość klimatyczna. Przewodnik dla zwiedzających. Lwów 1907.
17. **K. Forner.** Zakład wodoleczniczy Jaworze. Cieszyn 1898.
18. Zakład wodoleczniczy i żętyczny w Jaworzu. Cieszyn 1898.
19. To samo 1890.
20 To samo 1891.
21. To samo 1892.
22. **E. Kowalski.** Jaworze, zakład wodoleczniczy i żętyczny. Kraków 1893.
23. **Fryd. Kaz. Skobel.** Jaworze w r. 1871. Przegl. polski Kraków 1872 i odbitka.
24. **Stan. Smoleński.** Zakład wodoleczniczy w Jaworzu. Cieszyn 1882.
25. **Artur Zopoth.** Jaworze. Zakład wodoleczniczy i dyetetyczny. Cieszyn 1899.
26. Zakład leczenia wodą i gimnastyką w Kisielce pod Lwowem. Dziennik liter. Lwów 1859, I, 543.
27. Komorów pod Pruszkowem. (Sanatorjum dla rekonwalescentów. Prospekt).
28. **W. Jasiński.** Kilka słów o zakładzie klimatycznym w Kossowie. P. L. 1899, 307.
29. **Wł. Szumski.** Sprawozdanie za rok 1913 w lecznicy hygienicznej Dra Apolinarego Tarnawskiego w Kossowie. Lwów 1914.
30. **Apolinary Tarnawski.** Kilka słów o uzdrowiskach wschodniej Galicji. Wykład na posiedz. Tow. lekars. warsz. P. T. L. W. 1902, 826.
31. Idem. Objaśnienie sposobu leczenia w lecznicy Dra A. Tarnawskiego w Kosowie w Galicyi. 1909.
32. Idem. Prospekt lecznicy hygienicznej Dra A. Tarnawskiego w Kosowie.
33. **Michał Śliwiński.** Korespondencja z Kulasznego. P. L. 1880, Nr. 29.
34. Idem. Kulaszne, uzdrowisko żętyczno-klimatyczne. Odczyt na posiedz. Komisji balneolog. Tow. lekars. krakow. Zobacz protokół tegoż posiedz. P. L. 1880, Nr. 19.
35. **Ad. Świrski.** Kilka słów o Zakładzie żentyczno-leczniczym w Kutecznem. Lwów 1878.
36. **Józef Zakrzewski.** Maryówka, Santoryum i zakład wodoleczniczy. Lwów.
37. Maryówka, Lecznica Dra Józefa Zakrzewskiego. Prospekt.
38. **H. Dobrzycki.** Sprawozdanie z działalności lecznicy dla chorych piersiowych przy szpitalu w Mieni urządzonej. Med. 1880.
39. To samo za r. 1880. Med. 1881, Nr. 15.
40. To samo za r. 1881 i 1882. Med. 1883 i osobna odbitka.
41. Idem. Sanatorjum dla chorych piersiowych w Mieni. Med. 1899, Nr. 3.
42. **Jan Bieliński.** Sprawozdanie z działalności zakładu przyrodoleczniczego w Nowem Mieście nad Pilicą. Warszawa 1875.

3 Idem. **Zakład przyrodoleczniczy** w Nowem Mieście nad Pilicą. Warszawa 1876.
44. Idem. Nowe Miasto nad Pilicą (Hydroterapia). Sprawozdanie z działalności zakładu za rok 1876. Warszawa 1877.
45. Idem. Zakład wodoleczniczy w Nowem Mieście nad Pilicą, jako dom zdrowia dla chorych nerwowych. Warszawa 1886.
46. Idem. Nowe Miasto (nad Pilicą). Zakład przyrodoleczniczy, zobacz: Dz. I, 51.
47. **J. Bieliński** i **Rzeczniowski**. Zakład wodoleczniczy w Nowem Mieście nad Pilicą. Wsrszawa 1881.
48. Opis zakładu przyrodoleczniczego w Nowem Mieście nad Pilicą. Gaz. lek. 1875. Dodatek tygodn.
49. Opis Nowego Miasta i zakładu wodoleczniczego. Tyg. ilustr. 1875.
50. Przewodnik zakładu przyrodoleczniczego w Nowem Mieście nad Pilicą. Warszawa 1878.
51. Działalność Zakładu Przyrodoleczniczego w Nowem Mieście nad Pilicą za rok 1909. Zdr. 1910, 564
52. **Wł. L. Anczyc**. Ojców. Tyg. ilustr. 1860, 84.
53. **Juliusz Chodorowicz**. Z wycieczki do Ojcowa. Kilka luźnych notatek. Tyg. powszechny 1881, 341.
54. **Dietl**. Zakład hydropatyczny w Ojcowie. Kraków 1858.
55. **A Hettz.** Słów parę o Ojcowie. Fotograf warszaw. 1904. Zesz. 7.
56. **Wł. Jasiński.** Przewodnik do uzdrowisk.
57. **S. Kozłowski.** O Ojcowie. Czasop. lek. 1906, 235.
58 Idem. Ojców jako zakład leczniczy. P. L. 1907, 386. Tam dyskusja.
59. Idem. Zakład dyetetyczny w Ojcowie. Zdr. 1910, 689.
60. **Z. Mierzyński.** Ojców, uzdrowisko klimatyczne leśno-górskie. Kraków 1895.
61. Idem. Ojców, zakład hidropatyczny i stacja klimatyczna, zobacz: Dz. I, 51.
62. Administracja zakładu Ojców, Zakład hydropatyczny i stacja klimatyczna. Zobacz: Dz. I, 51.
63. Album Ojcowa. Ojców, zakład hydropatyczny i stacya klimatyczna. Kraków 1895.
64. Ojców. Wieś ilustrow. 1912, III, Zesz. 9.
65. Zobacz: Dz. IX, 114.
66. Zakład leczniczy w Ojcowie, ulepszenia. Zdr. 199, 487.
67. Ojców. Zakład leczniczy „Goplana".
68. **H. Dobrzycki.** Pohulanka, zakład kumysowy i wodoleczniczy oraz klimatyczna stacya leśna. Zob.: Dz. I, 51.
69. **T. Dunin**. O przyszłem sanatoryum dla chorych piersiowych w Mrozach (Rudce). Zdr. 1902.
70. **A. Gałecki.** Sanatoryum dla chorych piersiowych w Rudce. Zdr. 1908, 850.
71. Idem. Z pirwszego roku istnienia Sanatoryum w Rudce. Protok. posiedz. Wydz. klimato-balneol. Tow. hygien. warsz. Zdr. 1910, 273.
72. „Rudka", uzdrowisko dla niezamożnych chorych piersiowych. Gaz. lek. 1903, 719.
73 Sprawozdanie z Sanatoryum w Rudce 1907 r. Zdr. 1908, 266.
74. Sprawozdanie kasowe z Sanatoryum w Rudce 1908 r. Zdr. 1909, 310.
75. Sprawozdanie Sanatoryum dla chorych piersiowych „Rudka". Zdr. 1910, 335.
76. To samo za r. 1910. Zdr. 1911, 313.
77. To samo za r. 1911. Zdr. 1912, 351.
78. **Ebers**. Sassów, Zakład wodoleczniczy w Galicyi pod Złoczowem. Lwów 1883.
79. **A. O.** Sławuta, klimatyczna stacya leśna. Tyg. ilustr. 1896.
80. **H. Dobrzycki.** Sławuta, zakład kumysowy i stacya leśna. Sprawozdanie za rok 1884.
81. To samo za r. 1885. Odbitka z Med. Warszawa 1886.
82. To samo za r. 1886. Odbitka z Med. Warszawa 1887.
83. To samo za r. 1887. Odbitka z Med. Warszawa 1888.
84. To samo za r. 1888. Odbitka z Med. Warszawa 1889.
85. To samo za r. 1889. Odbitka z Med. Warszawa 1890.
86. To samo za r. 1890. Odbitka z Med. Warszawa 1891.
87. To samo za r. 1891. Odbitka z Med. Warszawa 1892.
88. **H. Dobrzycki.** Sławula, klimatyczna stacya leśna oraz zakład kumysowy. Wskazówki dla leczących się kumysem. Warszawa 1889.
89. Idem. Sławuta, klimatyczna stacya leśna, zakład wodoleczniczy i kumysowy. Zobacz: Dz. I, 51.
90. Idem. Działalność lecznicza stacyi klimatycznej oraz zakładu kumysowego i wodoleczniczego w Sławucie za ubiegłych lat 25. Med. 1901.
91. Sławuta. Tyg. ilustr. 1896.
92. Sanatoryum i zakład wodoleczniczy Dra R. Żurakowskiego w Tatarowie. Prospekt.
93. **Natanson**. Instytut hidroterapeutyczny w Wierzbnie. Tyg. lek. 1854, 65.
94. **Jan Bączkiewicz**. Wieś Wisła jako letnisko i uzdrowisko. Zdr. 1910, 507.
95. **Bogdan Hoff.** O źródłach Wisły, wsi Wiśle, jako letnisku i uzdrowisku. Referat na posiedz. Wydz. balneo klimat. Tow. hygien. warsz. Zobacz protokół Zdr. 1911, 624; tamże dyskusja.
96. Sanatoryum i zakład wodoleczniczy Dra Michalika w Worochcie. Prospekt.

Wiadomości sprawozdawcze i informacyjne.

MUSZYNA.

Stacja klimatyczna Muszyna leży 452 m. nad p. m. Z jednej strony opływa ją rzeka Poprad, z drugiej rzeczka Muszynka i potok Szczawniczek.

Klimat podgórski łagodny. W samej Muszynie znajduje się 6 źródeł mineralnych przeważnie szczawy żelazisto alkalicznej. Obecnie zajmuje się Towarzystwo „Ampol" pogłębieniem i ujęciem źródeł, poczem woda zostanie eksplotowana we flaszkach jako woda mineralna stołowa, bardzo przyjemna w smaku, skuteczna przeciw niedokrewności i towarzyszących jej zaburzeniom trawienia.

Muszyna nadaje się bardzo dobrze na letnisko i miejsce wypoczynkowe dla osób wycieńczonych nadmierną pracą, anemicznych, oraz dla rekonwalescentów po ciężkich chorobach. W zimie dostarcza dobrych terenów dla najrozmaitszych sportów zimowych. Nie jest zaś odpowiednią dla gruźlicy, zwłaszcza w dalej posuniętych stadjach. — Z powodu bliskości Krynicy i Żegiestowa oraz dobrego połączenia kolejowego można łatwo korzystać z kąpieli mineralnych i borowinowych w tychże miejscowościach.

Lekarz miejscowy Dr. Seweryn Mściwujewski ordynuje stale przez cały rok. — Apteka znajduje się na miejscu.

Dotychczas znajduje się w miejscu jeden mały pensjonat oraz 2 wille o kilku pokojach, pozatem mieszczą się letnicy w domach prywatnych, wynajmując pojedyncze pokoje. Obecnie jest w budowie duży pensjonat Dra Mściwujewskiego tuż nad Popradem, w pobliżu stacji kolejowej projektowana jest budowa kilku innych pensjonatów.

W najbliższym czasie rozpocznie się budowa sanatorjum dla urzędników państwowych.

Restauracji i jadłodajni znajduje się w miejscu 6 (4 katolickie i 2 żydowskie) żentycy i owoców otrzymać można w miejscu.

Przeciętna cena pokoju umeblowanego w ostatnim roku wynosiła 2-3 zł., a cena utrzymania 4-5 złotych.

Roczna frekwencja gości w Muszynie wynosi 600 do 800 osób.

Wycieczki wspaniałe w okolicę pobliską, na Jaworzynę 1116 m n. p. m., do Krynicy, Żegiestowa i t. d.

Wszelkich informacji udziela chętnie miejscowy lekarz dr. Seweryn Mściwujewski oraz Urząd gminny.

Komunikacja kolejowa bardzo dogodna z całą Polską. Przez cały rok łączą wagony bezpośrednie Muszynę z Warszawą, Krakowem i Lwowem, a w lecie pociągi pospieszne kursują wprost z Warszawy, Krakowa i Lwowa do Muszyny i odwrotnie. Stacja kolejowa w miejscu.

Zaświadczenia do uzyskania biletów powrotnych ulgowych dla letników wydaje tutejszy Magistrat.

Naczelnik gminy
Jurczak.

Wiadomości bieżące.

Fundusz budowy Instytutu Balneologicznego w Krakowie. Komisja Zdrojowa w Ciechocinku uchwaliła na wniosek Dr. Ignacego Dembickiego datek 500 zł. na powyższy fundusz. Lekarze zdrojowi w Ciechocinku złożyli 285 zł. Dochód z rautu, urządzonego w Krzeszowicach przez komitet obywatelski, zawiązany z inicjatywy lekarza zdrojowego, dr. Mieczysława Mazurka, powiększył Fundusz budowy o 312 zł.

Na uroczystość poświęcenia i otwarcia nowych łazienek mineralnych w Krynicy dn. 14 b. m. wysłała Generalna Dyrekcja Służby Zdrowia szereg zaproszeń, m. in. także dla Polskiego Towarzystwa balneologicznego.

Wielki plan rozbudowy zdrojowisk. Kurjer Codzienny donosi: Ulegając ogólnym życzeniom przedstawicieli prasy, dyrektor służby zdrowia dr Wroczyński zwołał 1 września konferencję prasową, na której wyłuszczył dotychczasową politykę w stosunku do uzdrowisk i skreślił zamiary na przyszłość. Między innymi dr Wroczyński zaznaczył:

Państwo nasze administruje obecnie w 5 zakładach zdrojowych, z których trzy, a to Busk, Ciechocinek i Krynica zostały uruchomione, pozostałe zaś dwa zakłady, Szkło pod Lwowem i Burkut w Karpatach są w stanie zupełnego zniszczenia. Pozatem że zdrojowiska stanowią bardzo poważny cznnik w lecznictwie i w życiu gospodarczem, wstrzymują bowiem masowy wyjazd ludzi do zdrojowisk zagranicznych, stanowią one prócz tego wykładnik kultury wewnątrz kraju. Na zachodzie wyjeżdża do zdrojowisk 5 proc. ludności, u nas stosunek te jest bez porównania mniejszy.

Do uzdrowisk zagranicznych wyjeżdża u nas roczie około 100.000 osób. Jeżeli przyjmiemy, że przeciętnie wydaje taki człowiek 150 dolarów, to otrzymamy 15 miljonów dolarów czyli 150 miljonów złotych. Jest to zatem poważny ubytek w majątku narodowym, na który państwo pozwolić sobie nie może. Ażeby temu zapobiedz, rząd w pełnem zrozumieniu przystąpił do rozbudowy zdrojowisk państwowych w Busku, Ciechocinku i Krynicy. Na inwestycje wydano w roku bieżącym 1,990.000 złotych. Po przeprowadzeniu tych inwestycyj stwierdzono że frekwencja w tych zdrojowiskach stale wzrasta. Minister skarbu oceniając ten moment zarządził, ażeby czysty dochód ze wszystkich zdrojowisk państwowych zużyć na roboty inwestycyjne w tych zakładach. W najbliższym czasie dokończone będą roboty koło wodociągów w Ciechocinku oraz głębokie wiercenia za gorącą solanką, którą uzyskać będzie można wedle opinji prof. Nowaka na głębokości 1000—2200 m. Rząd zamierza ponadto postawić administrację uzdrowisk na zasadach handlowych i wyodrębnić je w jednostki gospodarcze.

Od roku 1927 Rząd zamierza rozpocząć dalszą część propramu rozbudowy we wszystkich pięciu uzdrowiskach. Akcję tę rozłożył rząd na 8-mioletni okres, a wydatki obliczył na 25 miljonów złotych, które pokryte zostaną własnymi dochodami i pożyczką 10 miljonową, która po 15 latach zostanie zamortyzowana. W ten sposób zakłady te staną na wysokości zakładów zagranicznych. Rozwój zdrojowisk prywatnych również leży na sercu rządu i rząd pospieszy tym zdrojowiskom z odpowiednią pomocą, o ile znajdą się kredyty.

Rząd przygotowuje nowelizacje ustawy o zdrojowiskach z 1922 r. oraz nową ustawę budowlaną specjalnie dla zdrojowisk.

Fachowe kursy dla personalu hoteli i pensjonatów. Dr Beres, kierownik Wydziału organizacji pracy przy krakowskiej Izbie handlowej, zwrócił się do Gremjum właścicieli pensjonatów i hoteli w uzdrowiskach z propozycją urządzenia w jesieni kursu dokształcającego dla personalu i służby, a to w celu podniesienia poziomu fachowego wykształcenia, a tem samem i podniesienia poziomu zakładów gastronomicznych i pensjonatów. Kurs ten mógłby się odbyć w ciągu października i listopada, a objąłby następujące przedmioty nauki: 1) zasady hygjeny w pensjonatach i jadłodajniach; 2) technika utrzymania czystości; 3) strój i wygląd zewnętrzny; 4) nakrywanie stołu i podawanie potraw; 5) zasady zachowania się wobec klijenta; 6) technikę obliczania konsumcji i ściągania należytości; 7) ogólne wiadomości zawodowe. — Nauka zajęłaby około 50 godzin wykładów i 40 godzin świczeń. Koszt takiego kursu wyniósłby około tysiąca złotych.

Do pokrycia kosztów wydawnictwa Przeglądu zdrojowo-kąpielowego przyczyniły się w tym roku jedynie tylko Komisje Zdrojowe w Ciechocinku i w Krynicy — pierwsza datkiem 250 zł., druga 200 złotych. Nadto ofiarował anonimowy dawca 100 zł., właściciel Lubienia br. Brunicki 100 zł. Komentarze zbyteczne!

Redakcja otrzymała: Echo krynickie Nr. 27—28; Głos Zakopiański Nr. 23—24; Zdrój Ciechociński Nr. 16—17; Kupiec Nr. 33—34. Lekarz wojskowy 1926, Zeszyt 6.